

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VII., Lövölde-tér 2/a.
Telefonszám: 95—28.

POLITIKAI JELLEGŰ,
ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.
Szerkeszti: SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:
Egész évre házhoz küldve 20 K
Fél évre — — — — — 10 „
Negyed évre — — — — — 5 „

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

A zsidók és a főrendiház.

Bármilyen konzervatív intézménynek tesék is a magyar országgyűlés főrendiháza, szervezeti törvényében lehetetlen a liberális felfogást fel nem fedezni. Eredetileg a főnemesség utolsó közjogi sasfészkének készült, de szervezői — akkor még az orthodox liberálisak voltak az urak — gondoskodni kívántak róla, hogy a társadalom minden elemének részvétele megtörje a főrendiház kizárólagosan arisztokratikus jellegét s az érdekképviselő gondolatával részt üssenek annak eredeti rendeltetésén. A nép országgyűlése sincs a társadalom annyi eleméből összeróva, mint a gőgös és konzervatív főrendiház, bár igaz, hogy a mi felsőházunk ennek dacára sem volt sohase modern és nem is lesz azzá soha.

Az a szervezeti törvény annak idején úgy intézkedett, hogy a főrendiházban minden bevett vallásfelekezetnek meg legyen a képviselője. Sőt — a főrendiház jelleméhez hiven — mindjárt az ország zászlósa után a felekezetek főrendi képviselői következniének. E tekintetben a törvény bőkezű volt, mert hiszen számszerint a felekezetek képviselői a legtekintélyesebb csoport az összes társadalmi alakulatok között a főrendiházban. Még a számban olyan kicsiny unitárius felekezetnek is két főrendje vesz részt törvény alapján a parlament felsőházában.

Abban az időben, mikor a szervezeti törvény készült, természetesen a bevett felekezetek sorában a zsidók számba nem jöhettek. Akkor még — liberális korszak ide, liberális korszak oda — a zsidók szerényen húzódtak meg az emancipáció sövénye megett, s onnan nézték, hogy más felekezetek mennyire kedvesek az ország törvényhozó urainak. Azóta persze a közjogi helyzet megváltozott: a zsidó gyerekek jól viselték magukat s ezért nyakukba akasztották a recepciós partellit, arra ráhimezték, hogy a kormányok kedvence, de több nem tör-

tént. Az emancipáció sem teljes, távolról sem az; de a recepció nem ér többet egy hajító fánál, mert minden törvénynek csak akkor van értéke, ha végrehajtják; a recepciót pedig nem hajtották végre még máig sem. Szabad ugyan az állam összes terheiben részt venni a zsidóságnak; szabad adót fizetnie, katonáskodnia, szabad iparral és kereskedelemmel növelnie az ország gazdagságát; szabad a kultúra terén közreműködni abban, hogy Európa színvonalára emeljék a magyar ugart: de ott, ahol a jogokat osztogatják, ott papirostörvényeket vágnak a fejéhez, amiktől ugyan elkábulhat, de akár mindjárt éhen is veszhet.

Csak egyre nem lehet panasza a magyar zsidóságnak: a keserűségekre. Azokban bőséges a része. Lépten-nyomon akad elég. A héten tele volt a világ a főrendiházzal. Meg is irták, hogy az ország összes felekezeteinek képviselői milyen előkelő szerepet játszottak benne. Összes? Amelyik zsidónak kedve tartja, elkeseredhetik a szája. Összes? Hát a zsidók is ott voltak? Ki képviselte a zsidó felekezetet? Senki. A főrendiházi törvény mindenféle képviselőt ismer, csak a zsidó felekezetét nem.

Akkor, mikor ez a törvény kelt, mondom, volt még némi oka a zsidóság mellőzésének. Akkor még nem volt recepció. De ma már állítólag van — van pedig 15 esztendő óta. Mért nincs hát bent a főrendiházban a zsidóság? Az unitáriusok benn vannak. (A zsidók száma tizenhatszor olyan nagy, mint az övék.) És nem hiányoznak szerbek és románok sem, akiknek hazafiságától csak Lueger volt valaha elragadtatva. A zsidók nincsenek.

Nincsenek, mert amennyire kutyába veszik az egész recepciót más téren, úgy füttyülnek rá itt is. A főrendiházi törvény szelleme az, hogy a bevett felekezetek képviselve legyenek a felsőházban. A recepció legelső következménye tehát az kellett, hogy legyen, hogy a zsidóság képviselői törvény alapján a törvényhozásba kerüljenek.

De még mindig ott tartunk, ahol ezelőtt 50 évvel; még mindig az a mi rangunk: zsidók és cigányok.

Ha illetékes faktorok egyszer megint felelnének erre a kérdésre, félelmesen haszontalan hipokrizissal azt mondanák megint, hogy a főrendiházi képviselő hiányának maguk a zsidók az okai: hiszen megoszlottak, melyik csoport kebeléből válasszák ki azt az egy embert, aki a zsidóságot képviselje? Ismerjük ezt a nótát: bármit kérünk, mindig ezt huzzák a fülünkbe. Mindig a belső egyenetlenséggel operálnak. Azért nem szüntetik meg ezt az egyenetlenséget, hogy legyen mivel ellenünk dolgozni. Azért találták ki azt az abszurdumot: hogy nem lehet egységet teremteni. Azért lökdösnek ki bennünket mindenünnen, ahova jogunk volna belépni. S azért mondjuk mi viszont, hogy antiszemita tendenciáknak nincs nagyobb és erősebb támogatója és élesztője nálunk, mint a széthuzást szító orthodox vezetőség.

Hát ha a főrendi képviselő hiányának is azt adják okául, minden ok között a leggyöngébbet találták ki a törvény negligálására. Hiszen az állam nem ismer két zsidó felekezetet, csak egyet. A főrendiházi jogosultság a recepción alapszik, ez a törvény csak egy zsidó felekezetről intézkedik s az államnak csak ebből a törvényből szabad és kell kiindulnia, mikor a főrendiházi képviselő dolgában határoz. Magánosok érzékenységevel nem lehet törődni, mikor elvről és közjogi jogosítvány gyakorlatáról van szó, de különösen nem lehet arra az alapra helyezkedni, hogy a tagozódó zsidóságból nehéz egy embert kiválasztani a zsidóság főrendiházi képviselőtére. A zsidóságnak megvan a maga közjogi képviselője — és ha egy embert nehéz találni, keressenek kettőt, keressenek hármat — többet bizonyosan könnyebben lelnek, mint egyet. Mert roszakaratból sinkófálni el valamely jogot: érthető; de ostobaságból: szégyen.

Utbaigazítást kérünk.

Természetesnek találtuk, hogy, amikor a főrendiház az ujonnan szervezendő két egyetemre vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalni fogja, a katolikus egyház főpapjai ki fogják venni részüket ebből a vitából. A tanító egyház mindig szívesen foglalkozott a tanítás ügyével és folyton jogot formált arra, hogy döntő befolyást gyakoroljon azokra az intézményekre, amelyekre a tanítás a legalsó foktól a legfelsőig bízva van. A törvényhozónak joga és kötelessége véleményét nyilvánítani a tárgyalás alá kerülő törvényhozási alkotásokról és így természetesen eszünk ágában sincsen a katolikus főpapok állásfoglalását kritika tárgyává tenni.

Mégis kénytelenek vagyunk foglalkozni Csernoch János kalocsai érsek nyilatkozatával, még pedig azért, mert e beszéd elolvasása után tele vagyunk kétségekkel és bizonytalanságokkal.

A kalocsai érsek a tanítási és tanulási szabadság hívének vallotta magát, de hozzá tette, hogy a tanárnak nem szabad „mindent” hirdetni, amivel a meglevő állapotokat felforgatja, a társadalmi szervezetet döngeti, Istent trónjáról letaszítja és az emberek szívéből a vallást kiirtja. Szóval, amíg egyrészt a tanárnak megadja a szabadságot arra, hogy kutatásainak eredményeit szabadon tanítsa, hirdesse, másrészt tilalomfát is állít neki, kijelentvén, hogy vannak tudományos eredmények, melyeket hirdetni a tanárnak nem szabad, bármennyire is meg van győződve tanításának tudományos értelemben vett helyességéről és igazságáról, kizárólag azért, mert Csernoch János kalocsai érsek az ilyen igazságokat veszedelmeseknek tartja.

Ugy véljük ugyanis, hogy olyan nagy általánosságok, mint aminőket az érsek a tanítási szabadság korlátai gyanánt felállít, ennek a szabadságnak merő negatívái, amely korlátok csak akkor tarthatók be, ha előzetes utasítást kap a tanár arról, hogy mikor és miáltal forgatja fel a létező állapotokat, vagy döngeti a társadalmi szervezetet, vagy taszítja le Istent a trónjáról stb. Erre nézve olyannyira szétágazók lehetnek a vélemények, hogy valósággal csak akkor lehetne megfelelni az érsek óhajításának, ha ennek az óhajításnak tartalma előzetes cenzura útján mint egy szentté avatott kategorikus imperativus elfogadtatnék a tanítási szabadság mértékének.

Ezen szélesöblű általánosságok mellett azonban az érsek óhajításának még szankcióját is keresi, amennyiben elvárja „azoktól, akiknek az egyetemek vezetése kezére van bízva, hogy *olyan tanárokat kapjunk, kik nem ellenségei a keresztény világnézetnek*”.

Már most ilyen magas helyről jövő ezen tanítási program hallatára igazán hálásak lettünk volna mi is és velünk sok százan és ezren, akik nem vagyunk ellenségei a keresztény világnézetnek, ha egyszer már autoritativ meghatározását kaptuk volna a „keresztény világnézet” fogalmának. Uton-utfélén halljuk emlegetni a keresztény világnézetet, de sohasem kapunk közelebbi felvilágosítást erről a világnézetéről.

Pedig ez a felvilágosítás nagy jótétemény volna, mert a keresztény világnézet fogalmát nem ismerik azok sem, akik mégis bizonyos önelégültséggel magukat ezen világnézet tudóinak, ismerőinek vallják. Itt van például az „Alkotmány”, aki az érsek ur által hirdetett tanítási elvből azt magyarázta ki, hogy *a kormány vétett a keresztény világnézet ellen akkor, amikor Friedmann Ernő drt a kassai jogakadémia tanárává nevezte ki*, sőt hozzáteszi az „Alkotmány”, hogy ez a kinevezés aktuálissá tette az érseki figyelmeztetést.

Nem akarnék véteni a köteles tisztelet ellen, de azt hiszem, majdnem kötelességet ró az „Alkotmány”

ezen interpretációja az érsek urra, hogy a közvéleményt felvilágosítsa arról, vajjon csakugyan a zsidó tanárt eo ipso és a zsidót egyáltalán a keresztény világnézet ellenségének hiszi-e és mily értelemben, milyen mértékben? Nem volna-e pompás dolog, ha az ember egy nagy-tudományu katolikus főpaptól bírná a keresztény világnézet fogalmát, hogy bármely pillanatban tudhatnók, hogy ki és mi által vét ezen világnézet ellen.

Mert én nem tudom elképzelni, hogy mennyiben van köze a keresztény világnézethez annak a körülménynek, ha Friedmann Ernő a római jogot, vagy Haar Alfréd a matematikát tanítja az egyetemen. Hiszen még katolikus tudósok, sőt katolikus egyházfők felfogása is erről a világnézetről olyannyira különbözök, hogy néha egy egész világ fekszik a felfogások között. Vajjon azon keresztény világnézetet gondolják-e, melyet Jézus egyes nyilatkozataiból lehet konstruálni, vagy a jelenlegi harcos egyház által hirdetett és a hatalom minden fegyverével védett világnézetet. Hiszen jobban, mint Jézus akarta felforgatni a meglévő állapotokat, vagy jobban, mint ő döngette a társadalmi szervezetet, már igazán nem lehet. Tehát az ő példáját követve, valósággal vétene az a tanár a keresztény világnézet ellen, aki, ha tudományosan meg van győződve annak helyes voltáról, nem döngetné a társadalmi szervezetet, mert hiszen tudtommal a keresztény világnézet semmi-féle meglévő állapotot, vagy társadalmi szervezetet szentté nem avatott, sőt a századok folytán *változott* állapotokat is *felforgatott* társadalmi szervezeteket ellátta szankciójával.

Hogy csak egy példát említsek. Jézusnak van egy gyönyörű, de forradalmi jellegű nyilatkozata, melyet én, a zsidó, teljes mértékben szószerint magamévá teszek, míg a hivatalos egyház, a keresztény világnézet hivatalos őre, csak hosszas kommentálások útján tudja magáévá tenni azt a nyilatkozatot.

Az evangélium szerint Jézus Samarián át ment Galileába. Beér Jakob-nál találkozott egy samaritana asszonnyal, akitől vizet kért. A samariabeliek vallási szertartásai sokban különböztek a többi zsidókéitől, ők a Garizim hegyén imádkoztak és azért a többi zsidók nem szerették őket. Az asszony attól tartván, hogy Jézustól emiatt szemrehányásokat fog kapni és megelőzván őt azt mondta: „Uram, apáink ezen a hegyen imádkoztak, ti pedig azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben kell imádkozni“ Erre Jézus azt felelte: „Asszony, hidd el nekem, eljött az óra, amikor már sem ezen a hegyen, sem Jeruzsálemben nem lehet imádkozni, hanem ott, ahol az igaz Istenimádók a mennyei atyát szellemében és az igazságban fogják imádni.“ Ez a quintessenciája Jézus tanításának és ez a tanítás negatívója minden szertartásnak, minden hivatalos, dogmatikus egyháznak bármennyi szimbolumot magyaráztak is bele egyes nyilatkozataiba. Én nem kívánok theologiai vitatkozásokba bocsátkozni, de az én idealizmusom gyönyörűségét leli ezen kétezer év előtti zsidó nyilatkozatban, melyhez hasonlót különben

ugyanazon vagy korábbi korbeli más zsidó bölcsektől is olvastam.

De kérdem, vajjon Csernoch érsek ur a keresztény világnézet ezen egyszerűségében magasztos megnyilatkozását aláírja-e. Bizonyára nem, mert hiszen ebbe nem fér bele, hogy az emberi kutatásnak, tudásnak, meggyőződésnek egy hivatalos egyház receptje szerint korlátokat szabjunk.

Renan, aki rajongással szerette a kereszténységet és sokszor igazságtalanul elfogult volt a zsidósággal szemben, erről a következőket mondja: Ha ez a nagy mester megint eljönne, mit gondoltok, hol lelné meg annak a kedves és hű csapatnak igaz utódait, amely őt a Genezareth-tavánál kísérte? Az általa nem ismert symbolumok védői között? Egy hivatalos egyházban, mely mindennek kedvez, mi ellen ő küzdött? Elavult eszmék követői között, akik az ő ügyét saját érdekeik és szenvedélyeikkel kötik egybe? *Nem! Mi közöttünk, akik az igazságot, a haladást, a szabadságot szeretjük.*

Már mostan, hogy miképen lehet az állítólag Jézus tanaira alapított világnézet ellen az által vétetni, hogy meggyőződésünk szerint, minden hivatalos nyűg vagy presziótól menten hirdetjük az igazságot: ezt én nem tudom megérteni. Még kevésbé lehet kitalálni, hogy miben álljon ez a világnézet, mely minden megnyilatkozásával ellentmond annak a forradalmi idealizmusnak, mely tüzelte és vezette épen a kereszténység zsidó megalapítóját.

Ennek tán Csernoch érsek volna a megmondhatója. Ő talán tudja, de nem mondja. Pedig igaz szívvvel hálásak volnánk neki, ha az általánosságok homályából kilépve, nekünk, szegény tévelygőknek pozitív utmutatásokat adna azon keresztény világnézetről, amelyért ő küzd. Még talán meg is értenők egymást.

Fleischmann Sándor dr.

GYÖNGYSZEMEK A TALMUDBÓL és a MIDRÁSBÓL.

Irja: Szabolcsi Miksa.

Fohász.

Tartsd távol tőlem, Teremtőm, az irigységet és az elérhetetlen után való vágyakozást. Tégy képessé arra, Örökkévaló Istenem, hogy tudjak örvideni annak, amim van és jószemmel kísérhessem mások sikereit. Ruházz föl engem, én Uram Megváltóm, szent szeretettel. Adj módot arra, hogy másokat boldogithassak és hogy ebben találjam meg igaz boldogságomat.

*

Exegézis.

A jámborságot szinlelők, kik meghasonlást visznek az emberck közé, figyeljenek arra, hogy a teremtés napjainak mindegyikéről azt jegyezte föl a szentírás, hogy „és látá Isten,

hogy jól van így“ csupán csak a második nap történetében nélkülözzük az Urnak ezt a jóváhagyó pecsétjét. Tudjátok-e, hogy miért? Mert ez a nap a szakadás napja. Külön váltak a felső vizek az alsó vizektől. Ahol szakadás van, ott nincs helye az Ur jóváhagyásának. Ott hiába keresitek az Ur pecsétjét, ott hiába keresitek az Istent.

*

Tanítások.

Isten nevét megszentelteleníti, ki dicséri Őt, de könyörtelen az ember iránt, kit az Ur a maga képmására alkotott.

*

Aki valóban szereti az Istent, nem gyűlölheti az embereket.

*

És mivel bizonyíthatja szeretetét Isten iránt az ember?

Szeretnek *gyakorlásával* az emberek iránt.

*

Nehéz szó.

Fühöz-fához kapkod a balga, hogy ne kelljen kimondania azt a szót: „tévedtem!“ Holott e fölismerő és igazságszolgáltató szóból korona készül a bölcs ékesítésére.

*

Legendák.

Inkább nem élni, mint tisztelet nélkül élni.

(Minden ember, a legalacsonyabb állású is, embertársai elismerésére vágyik. A nagy emberismerők tudják, hogy hizelgő szóval sokkal több embert vesztegetnek meg, mint pénzzel, vagy egyéb materiális előnyökkel. Tudjuk ezenkívül, hogy a legkiálthatatlanabb emberek azok, kik, nem törődve felebarátaik érzékenységevel, kimélet nélkül szemükbe mondják, miként gondolkodnak róluk ők, vagy mások. Hogy miért ítéljük el őket, holott az igazat mondják, azt is megmagyarázzuk.

Mondják az igazat, de el is hallgatják az igazat.

Természetes, hogy nem a bíróról, tanítóról, szülőről, vagy a rendreutasításra más címen hivatottról van szó. Az igaz barátról sem beszélünk, ki *négyszemközt* figyelmezteti barátját hibáira. Szó van itt a társadalmi érintkezésről, hol egy bántó megjegyzéssel valósággal vért ontunk, míg egy kedves, elismerő szó boldogságnak a fasztojja. A kellemetlenkedőkről most már azt állapítjuk meg, hogy nem az igazságot keresik és nem szókimondó természetük ösztökéli őket. Mert az igazság az, hogy az embereknek nemcsak rossz tulajdonságaik vannak. De ők csupán csak ezekről beszélnek. Ha az igazságot keresik, szóljanak a jó tulajdonságokról is, mert azok is igazak; mert minden emberben okvetetlenül van valami jó is. De ők csak a rosszat említik, miért? Mert perverz örömük telik abban, hogy sebet ejtsenek, hogy embertársaikat pirulásra kényszerítsék.

Az emberek vágyát a tiszteletre, mely egyike a legintenzívebb és legáltalánosabb emberi vágyaknak, nemcsak, hogy hibáztatni nem lehet, de sőt szép és szerencsés emberi vonásnak kell mondanunk. A tiszteletre-vágyás olyan cselekedetekre ösztökéli az embereket,

amikért tisztelet jár. És ennek csak örvendhetünk. Nem kell azt nekünk kutatnunk, hogy erre vagy arra a szép tette az embereket mi bírta rá. Fődolog, hogy jót mivelnek és a jó rászolgál az elismerésre és aki miveli: a tiszteletre. Azt mondod, hogy ezért teszi a jót? Ha ez így van, akkor az elismeréssel egyenesen *tartozunk* neki. *Adósai* vagyunk vele, mert *számított* rá.

Érdekes a talmud ama tanítása, hogy jót mivelhetünk akkor is, ha nem magáért a jóért miveljük. Addig miveljük másért, érdekből, mellékcélokból, míg végre magáért a jóért miveljük. A jónak ezenkívül nem is igen árt, hogy aki miveli, másra gondol és nem csupán csak a jóra.

De örül felebaráta tiszteletének az igazán jó is. Az is, ki csak a jóért miveli a jót. És aki örülhetett a tiszteletnek, de elveszítette, annak a számára az élet nem élet. Ha a tiszteletet azért vesztette el, mert elveszítette vagyonát, vagy mert le kellett mondania a hatalomról: sem a vagyon, sem a hatalom elvesztése nem fáj neki annyira, mint a tisztelet elvesztése. A megélhetés után a tisztelet izgatja leginkább az embert. Azt akarja, hogy becsüljék, ismerjék és megkülönböztessék. Hogy ez így van: áldjuk ezért az ember Megalkotóját. Áldjuk Őt, hogy ilyen vágyat helyezett el az ember lelkébe. A társadalmi rendnek és végtelen sok jónak ez az érzés a legfőbb mozgatója.

Kiki a maga körében, de tiszteletre és elismerésre vágyik minden ember. Ismerek egy koldust, ki most válik feleségétől. — Hogy adhatta ilyenre a fejét, kérdeztük tőle, hisz a felesége jóra való asszony? — Ezt én sem tagadom, szolt a kis korcsemler, de nem élhetek vele, mert nem tisztel. Mindenki megbecsül, csak ő nem, holott leginkább arra vágyom, hogy ő respektáljon és ismerje el érdemeimet. Csak látnák, milyen tisztelettel fogadnak engemet egészen idegen emberek. „Jön a mi szegényünk, itt a mi kéregetőnk“, mondják egymásnak a házbeliak, ha közeledni látnak, míg a feleségem meg sem fordul, ha a házamba térek, mintha utolsó ember volnék.

Hogy vannak ennek az érzésnek kinövései, azon senki se csodálkozzék. Hát nincsenek kinövései, tulajdonságai a legszebb emberi érzelmeknek is: a részvétnak, a szeretetnek, a bátorságnak? Hogy valósággal betegséggé válik némely embernél a tiszteletre-vágyás és hogy olyan tiszteletre vágnak sokan, mely őket meg nem illeti, az olyan kellemetlenség, mely eltörlül a nagy jó mellett, melynek a tiszteletre-vágyás a megérlelője.

Abból, hogy az ember annyira vágyik a tiszteletre, folyik részben az is, hogy megadja másnak is a kijáró tiszteletet, tudván, milyen becses dolog az, amit ad és mennyire fáj annak, kinek kijár, de meg nem kapja.

És folyik ebből még más is.

Tisztelet és becsület nem azonos fogalmak ugyan, de nagyon közel állanak egymáshoz. Nemcsak azért, mert a becsület vonzza maga után a tiszteletet, hanem azért is, mert aki tiszteletre vágyik, vigyázva vigyáz a becsületére. S aki vigyáz az önbecsületére, nem gázol belé könnyelműen másoknak a becsületébe. Nyugodt és szép társadalmi érintkezés csak így képzelhető el.

Tanítják a mesterek: Másnak a becsületére úgy vigyázzatok, mint a magatokéra (a mások pénzére *jobban* tartozunk vigyázni, mint a magunkéra) és a viszályok okai felére szállnak le.

Van tehát célja a tiszteletre vágyásnak ebből a szempontból is.

Hogy legendás szent emberek is mennyire csüngtek a tiszteleten, mutatja a talmud következő elbeszélése.

Chóni Ha-Meaggél (Az Ur kegyeltjeként ismerték Jeruzsálemben. Ha baj érte a népet, rendesen hozzá fordultak, hogy fohászkodják a Mindenhatóhoz, mint-hogy abban bizakodtak, hogy az ő könyörgését mindig meghallgatja az Ég): — Chóni Ha-Meaggél tehát egy napon, uton lévén, embert látott, ki jánoskenyér-fát plántált. — Hány év mulva hoz gyümölcsöt ez a fa? És felelt az ember: hetven év mulva. — Hát biztosra veszed, hogy hetven év mulva még élni fogsz? Szólt erre a plántáló ember: Ettem jánoskenyeret, de fáját mások plántálták. Ahogy élvezem én az elődök fáradozását, úgy élvezzék majd az utódok az én fáradozomat. Chóni ezután ledőlt és mély álomba merült. Körülötte sziklák emelkedtek ki a földből, körbezárták és rejtve rejtették. Mikor fölébredt, első tekintete emberre esett, ki jánoskenyeret szedett egy fáról. — Te plántáltad ezt a fát? — Ő nem, szólt a másik. Aki plántálta, nagyapám volt. — Hetven évig aludtam tehát, szólt Chóni és indult városa felé. Hogy eljutott házához, tudakolta Chóni Ha-Meaggél fiát, mire azt felelték: Chóninak már csak unokája él. Szólt azután az emberekhez: Én vagyok Chóni Ha-Meaggél. De ezt nem hitték el neki. Elment erre az előadó terembe, ahol a tanítványok egy előadott tételről a következőket mondták: Ez a tanítás olyan világos, mint mikor Chóni Ha-Meaggél fordult még meg ebben a teremben. Valahányszor jött, eléje terjesztették a fölmerült kérdéseket a tanítványok és e kérdések megszűntek kérdéseknek lenni. — Chóni Ha-Meaggél — szólt erre az idegen: az én vagyok. Csakhogy ezt a főiskolán sem hitte el neki senki sem és — szóról-szóra citálok a talmudból, — *nem is adták még neki az őt megillető tiszteletet.* Ez Chóni Ha-Meaggélt annyira lesújtotta, hogy haláláért könyörgött, ami be is következett. Erre jegyezte meg Rabba: ezután értem a közmondást, mely azt tartja, hogy: *Inkább nem élni, mint tisztelet nélkül élni.*

Chóni Ha-Meaggélről még a következő csodás följegyzést őrizte meg számunkra a talmud:

Elmult egyszer Adar hó (március vagy április) nagyobb fele is, anélkül, hogy eső jelentkezett volna. (Az eső Palesztinában öt hónappal előbb, chesvan hónapban [októberben] jelentkezik és eltart 2 hónapig. Az esőzés eme időszakát *malkós*-nak mondja a biblia. Megered aztán újból az eső sevát (január) hónapban és eltart nisan hóig. Ez a bibliai *jöre*. Következik azután 6 hónap, melyben abszolút nincs eső, de van bőven harmat. Ha az eső elmarad, ami meg szokott történni, ez Palesztinára nézve éhínséget jelent. Egyiptomban soh'sem esik az eső, de pótolja az esőt a Nilus áradása a nyári évszak végén. Sok százézer csatornán keresztül, melyeket már évezredekkel ezelőtt építettek meg, huzódik a víz a mezőkre, hol óriási tartályokban fogják föl, és a városokba, hol a kutak telnek meg vele. Megírtam már egyszer, hogy Egyiptomban egy csep viz sincs, mely nem a Nilusból való volna. Ha megtörténik már most, hogy Abesszinia hegyeiből nem kap elég vizet a Nilus, vagy egyáltalán nem kap; ha megtörténik, szóval, hogy a Nilus folyama el nem árasztja az országot — s mennél jobban elárasztja, annál nagyobb az öröm Egyiptomban — akkor az egész ország éhínségnek néz elébe. Amije már most a Nilus áradása Egyiptomnak, az a *jöre* és a *malkós* Palesztinának.) Történt tehát egyszer, hogy elmult adar hónap is a nagyobb fele s a várva-várt eső még mindig nem jelentkezett. Ha még három hétig elmarad, vége még a reménynek is az esztendő termését illetőleg. Nem lesz víz a ciszternákban és nem lesz fűszál a mezőkön. Ebben a borzasztó hely-

zetben elküldtek Chóni Ha-Meaggélhoz. Imádkozzék ő esőért, az ő könyörgését meg szokta hallgatni az Isten. Chóni Ha-Meaggél erre kört rajzolt a földön (Ha-Meaggél-nek, ami *körkészi*-öt jelent, ezért hívták) bele állott a közepébe és így imádkozott: „Világ Ura! Gyermekeid reám tekintenek. Azt hiszik, hogy olyan vagyok én a Te házában, mint a kedvencgyermek atyja előtt. Ne csalódjanak, ó, én Istenem! Adj esőt, irgalmazz embernek és állatnak. Irgalmazz, adj esőt. Mig nem esik, — esküszöm nagy Nevedre, — nem mozdulok el erről a helyről. Irgalom, Atyánk, irgalom!” Mig így imádkozott, fekete felhők vonták be az égboltozatot és jött cseppekben az eső. — Nem illet, Atyám, szólt most Chóni Ha-Meaggél. Erős nagy esőért könyörgök én, országod, néped számára. Megindult erre szörnyű zápor. Hordónyilás-nagyságuk (szóról-szóra ez van a szövegben) voltak az esőcseppek és ezek oly irtóztató mennyiségben és olyan szörnyű erővel dőltek a földre, hogy az emberek rettegni kezdtek, hogy elpusztul a világ. — Ekkor Chóni Ha-Meaggél újra imádkozott: Atyám, illet sem kértem én. Áldást hozó, jóltevő, kiadós és mégis csendes esőért fohászkodom. Jött erre ilyen eső és tartott olyan soká, hogy a nép a Szentély hegyére (a Móriára) menekült, minthogy az alacsonyabb helyeket mind ellepte a víz. Szóltak erre a küldöttek: Imádkoztál mesterünk, hogy jöjjön (az eső), imádkozzál most, hogy elmuljon. — Ez bajos dolog, szólt erre Chóni Ha-Meaggél. Van egy tradíció, mely szerint nem szabad imádkozni azért, hogy az Isten szüntesse meg az áldást. De azért mégis imádkozom. Hisz népem javáért történik. És Chóni Ha-Meaggél újból könyörgésbe kapott és így szólt:

— Világ Ura! A Te néped Izrael, melyet rabszolgaságból megváltottál, nem képes elviselni sem a tulsok csapást, sem a tulsok áldást. Büntetted: nem bírta el; az áldás sokaságával kerested föl: nem bírja. Légyen a Te akarod, Atyám, Istenem, hogy szünjék meg az eső, hadd könnyebbüljenek meg boldoggá tett és mégis megriadt gyermekeid. És amit Chóni kívánt, most is teljesült. Hirtelen támadt szél szétszórta a felhőket, a földre ránevetett a nap és az emberek boldogan láttak a munkához.

Hogy a történetekről Simon ben Setach értesült, Chóni Ha-Meaggélnek a következő üzenetet küldte: Ha nem volnál Chóni, átok alá vettetnélek. (Mert így nem szabad imádkozni, az Éggel nem szabad ilyen hangon beszélni.) De mit kezdhetek veled, ki vétkezel Isten ellen és Isten még is teljesíti kérésedet. Olyan vagy, mint az elkényeztetett gyermek, ki boszantja atyját, de az atyja mégis enged neki mindenben, mert még hibáját is szereti. Te rajtad valósult meg az Irás verse: „Örvendjen atyád és anyád és ujjongjon, ki a világra hozott tégedet.”

Hogy mikor élt Chóni Ha-Meaggél, azt onnan tudni meg, hogy Simon ben Setach üzent neki. Simon ben Setach történeti alak. Alexander Janai, a hódító chasmoneusi király idejében (uralkodott 105-től 79-ig) nagy befolyásra tett szert a jeruzsálemi udvarnál. (Egyik talmudi följegyzés szerint fivére volt a királynénak.) Chóni Ha-Meaggél is ebben a korban élt tehát, mely, ha a pártoskodástól és a belső harcoktól eltekintünk, a második zsidó királyság fénykorának mondható.

A Chóni Ha-Meaggélről szóló följegyzések megolvashatók Taanith traktátusa 23. lapja A. oldalán.)

*

A feleség és a tóra.

Rabbi Meir beszüntette az estéli előadásokat, mikor tudomására jutott, hogy az asszonyok-

nak rosszul esik, hogy férjeik nem velük töltik az estéket. A feleséget, — szolt a nagy mester, — még a szent irásoknak a tanulmányozásáért sem szabad megszomorítani.

(Rabbi Meir e kijelentéséhez csak azt a megjegyzést fűzöm, hogy ezekután mit érdemel az a férj, ki nem is az isteni tanban való buvárkodás kedvéért, hanem a kártyáért vagy más bűnös szórakozásért hanyagolja el a feleségét?)

*

Kérdés.

Ula szolt: Ha Rabbi Meir idejében éltem volna, ezt a kérdést intéztem volna hozzá:

És mit kezdjen a férj akkor, ha az asszony nyelve harangozza ki a házból? Mit tegyen a férj, ki valahányszor otthonából távozik, úgy érzi, hogy benedikciót kellene mondania az Ur dicséretére, ki fölszabadította népét az egyiptomi rabszolgaságból?

*

Rabbi Chijja árvasága.

Ula kérdésére Rav Nachmann így felelt:

Palesztina leglármasabb asszonya, tudod ezt bizonyára te is, Rabbi Chijja felesége volt. De hirtelen csend lett Rabbi Chijja házában. Meghalt a harangozó asszony. És tudod mit tett azután Rabbi Chijja: Sirva kutatta ki háza minden zugát: kereste a lármás asszonyt. Élete egy részét adta volna oda, ha még csak egyszer hallhatná hangját. Mert a lármás asszony elköltözése kimondhatatlan árvaságba döntötte Rabbi Chijja házát és házával együtt, — úgy látta ő — az egész világot.

*

Ami összeférhetetlen.

Aki, mint ember, becsstelen, hogy válhatik az oszlopává vallásának, mikor a vallás első sorban igaz és megbízható emberekké akarja nevelni hiteit?

*

Mithchabéd bikelón chavéró.

Olyan szélesen és olyan meglepéssel adja elő némely ember mások botlásait! Szinte azt volnál hajlandó róla megállapítani, hogy boldogan vájkál mások szégyenében. Ha közelebbről megnézed, megtalálod ennek okát. Dicsekedni szeretne, szegény, de nincs mivel. Előveszi tehát mások bűneit. Mintha csak mondaná: ennek e sok szennyese nem én vagyok a gazdája, tőlem ilyen nem telik! Régi tanítóink ilyen embert *mithehabéd bikelón chavéró*-nak (mások gyalázatával dicsekvőnek) neveztek el és kimondották róla, hogy nem lesz része a tulvilági életben. Itt a földön csak annyit tehetek ellene, hogy figyelmeztették tanítványait, hogy az ilyen ember beszédét meg ne hallgassák, társaságában ne tartózkodjanak.

*

Egy keleti bölcs figyelmeztetése.

— Jegyezzétek meg, gyermekeim, hogy az élvezetek sokkal több embert ölnek meg, mint a munka és hogy az éhség áldozatai sokkal kevesebben vannak, mint azok, kik a tulsok evésbe pusztultak belé.

TÁRCA.

Másnak a koldusa.

Írta: Ujvári Péter.

Reb Wolf a könyve mellett ült, de nem olvasott. Széles homlokán megrakott társzekéren jártak most a gondok. Valami csuda nagy betegségbe esett a Rézele Kálisch, ezt újságolta neki az anyja nagy siránkozások között.

— Ez ugy történt, rebbe — panaszolta az öreg Jentl — hogy az a nimand, a Jékele Tropp megtudta, hogy Rézele szegény és erre azt mondta, hogy akkor neki nem kell. Azt mondom neki: te nimand, hát ezelőtt nem tudtad, hogy szegény? Azt mondja erre: ezelőtt nem tudta. Hát hazudott, mint a kutya, mert tudta. Hogyne tudta volna, mikor mindenki tudja. És aztán én nem hazudtam neki és a sadchen se hazudott neki, csak azt nem mondtuk meg neki, hogy szegényke vérszegény. Hát mi az, hogy vérszegény? Miért ne lehetne vérszegény? Ez nem egy szégyen és egy tisztességes zsidólány, azt hiszem, lehet vérszegény. De az a rabló azt mondta, hogy akkor neki nem kell, mert ugyis nehéz az élet. És Rézele szegény ettől ágynak esett és hittam a doktort s mit gondol, rebbe, mit csinált? Semmit se csinált. Kértem: Tekintetes doktor ur, hiszem látom, magának is nyomja a szívet az én Rézelem, csináljon valamit, tekintetes doktor ur. De ez egy nagy antiszemit és nem csinált semmit se. Azt hittem, rendel majd medecinát, de nem rendelt. Hanem rendelt neki levegőt. Hát hunnan vegyek én levegőt?

Reb Wolf ezen törte most a fejét: honnan vegyen ő levegőt? Ha pénz kellett egy menyasszonynak, azt tudott szerezni. Ment az emberekhez és csak annyit mondott: hachnuszesz kalle¹⁾ és adtak. Mindenki adott. De olyan eset még nem volt az ő praksisában, hogy egy menyasszonynak levegő kellett volna és nem pénz. Hát mar most mit csináljon. Ült, ült és gondolkodott és homlokán mind mélyebbek lettek a barázdák.

Az asszony nesztelenül a szobába jött, az almáriom elé térdelt, kihuzta a fiókjait és apró holmikat szedegetett ki belőlük. Keshedt ruhácskákat, ingecskéket és topánkákat. Közben-közben sóhajgatott és az urára nézett. Azt gondolta: az embere majd fölérez ettől, a tán beszélgetnek. Megmondja neki, hogy csináljon valamit, mert ez így nem megy tovább. Ha tud mások helyett kolduini, akkor csináljon valamit a gyerekeiért is. A nagy hirből nem tudnak megélni. A szípek²⁾ meg olyan kevés, hogy az egy szégyen. Mért nem kér a községtől nagyobb fizetést? Ezt már többször mondta az urának, de ez hallani se akart erről:

— Sendl, mi jut eszedbe — feddette ilyenkor. — Egy ruv³⁾ nem kérhet fizetésjavítást. De aztán, mikor megválasztottak, azt mondtak, hogy a koldulás a szípekhez tartozik. Annyit koldulhatok, amennyit akarok.

— De hiszen nem magadnak koldulsz.

¹⁾ Kiházasítási segély. ²⁾ Fizetés. ³⁾ Rabbinus.

— Persze, hogy nem magamnak. Magamnak még kölcsönt se kérhetek. Ments Isten, hogy magamnak kérjek. De másnak, az egészen más. Ez olyan micve, hogy a legnagyobb. A szentírásaink is mondják: nagyobb a miveltető, mint a mivelő. Azért koldulok másokért. És tőlük koldulok. Hát ők eleget adnak.

Ettől nem lehetett eltéríteni. Csökönnyösen megmaradt a felfogása mellett, hogy neki eleget adnak a hivei, habár ő nem magának koldulja össze a pénzeiket, hanem a szegényeknek. De az alku: alku és ők úgy alkudtak meg, hogy a koldulás a szípekben van. Rebbe, mondta a rasekól, ha nem jár a nyakunkra, akkor a fizetséget megduplázzuk. De tudjuk, hogy maga mindig a szegényeknek gyűjtöget. Hát csak kéregeessen nekik, de a fizetség akkor a fele lesz. Mert mi szegény emberek vagyunk és nekünk elég az egy teher is. Ez világos beszéd volt. Reb Wolf a kisebbik fizetést vállalta, mert mit csináljon a nagyobbal. Abból nem élhet meg ő is, meg a tömérdek szegény ember is.

Séndl ezekre gondolt és sóhajtott.

Egy pár topánkát tartott a világosság felé, nézte: jó lesz-e vajjon Rachelénak? Tavalay Szurele hordta, de ez már kinőtt belőle. Hát ezt nem viselheti; a gyerekek új cipő kell.

Az urára nézett, hogy szóljon neki. Észrevette homlokán a gondok barna keréknyomait és megsajnálta, de meg is boszankodott miatta. Lám, már megint másnak a gondja bántja. Tudta, hogy az a gond másé, nem a magáé. A magáé miatt nem sanyaritja magát. Pedig hát, itthoni gondokkal is vesződhetett volna. De azt meg se látta, ha a gyerekek új ruhácska kellett. Mert az az ő gyereke volt. Az övé várhat, csak a szegényé, az özvegyé ne várjon.

És jöttek a szegények, meg az özvegyek, akik nem mertek koldulni és a szent ember előtt felpanaszolták a keserveiket. Kenyér kellett nekik, vagy ruha, vagy más egyéb. Ami itthon is kellett. És a szent ember belemarkolt egy pénzeszacskóba, amely mindig az asztalon hevert és adott belőle; meg se olvasta: mennyit. Amikor aztán a zacskó üres lett, kapta-fogta magát és ment koldulni a szegényeinek.

Séndl alapjában imádta az urát ezért a jóságáért és büszkén nézett utána, mikor másoknak koldulni ment. Ilyenkor az ablak elé állt, a gyerekeket az ablakdeszkára emelte, hogy ők is az apjuk után nézhessenek.

— Ez egy koldus, mi? — büszkélkedett boldogan — olyan, mintha Dávid király volna.

A gyerekek nevettek. Azt hitték, hogy a királyoknak koldulni kell és az a legnagyobb király, aki legtöbbet koldul. És mikor szombaton délelőtt a templomudvar tele lett emberekkel és gyerekekkel, akkor Szurele és Rachele csak úgy félvállról beszéltek a gazdag boltos-gyerekekkel. Főleg a rasekól gyerekeit fitymálták, mert az ő apjuk sohse koldult. Hát az nem is lehet valami finom ember.

Persze, hogy a rasekól nem koldult. Ő csak adott, ha jött hozzá a tudós rabbinus. Meg a többiek is adtak. Szivők szerint, vagy csak azért, mert nem adni restelkedtek. Talán azért is, mert már megszokták az adakozást. Csak néha akadt egy-egy keményebb szivű, akit boszantott a sűrű kéregetés. Ebből aztán ki is fortyant a méltatlankodás. A minap például az öreg Szmuk se állhatta meg szó nélkül:

— Rebbe az istenért, már megint kínál nekem ojlem habbet¹⁾? Tudja, rebbe, mit mondok magának? Én már el vagyok látva.

Vagy tiz percig dohogott. Reb Wolf szelid türéssel

¹⁾ Tulvilági üdvösséget.

állta a kifakadást. Mikor az kitombolta magát, megfogta a kezét és rámosolygott:

— Én már a magamét megkaptam. Most adjon valamit a szegényeimnek is.

És az öreg Szmuk adott. Akárhogy is, de adott. Mint a többi, ő se kérdezte: kinek és milyen célra. Senki se merte volna ilyen kérdésekkel megsérteni a szent embert. Nem magának kéri, egyebet aztán nem kell tudni. Némely községben talán még ma is így gyakorolják a jót, de ezt bizonyosan nem tudom. Ellenben igaz, hogy ezelőtt így adtak, nemcsak Ujfalu zsidói közt, de az egész országban. A különbség csak a koldusokban volt. Mert ezek között voltak specialisták, mint manapság a doktorok között. Volt olyan szent ember, aki csak a maga községében koldult, de volt olyan is, aki egy egész vármegyére terjesztette ki a koldus-dominiumát, más meg az országot járta végtől-végig. Ezek voltak a legelőkelőbbek. Némelyiknek a leánykiházasítási koldulás volt a szakmája. Az ő zsebük volt a legmélyebb. Mert nagyobb jótettet nem ismert az akkori zsidó, mint árvát, elhagyottat férjhez segíteni. Nyitott kézzel fogadták azokat is, akik a szentföldi szegényeknek gyűjtöttek.

Reb Wolf nem járta meg az országot. Gazdag községben lakott, hát az ottani zsebekből is kikerült, amire özvegynek, árvának, vagy másfajta elesettnek szüksége volt. De nem is cserélte volna fel a maga községét semmiféle mással.

Egyszer egy nagyobb községbe hívták rabbinusnak. Ekkor meg ekkor tartson próbaelőadást, azt írták neki. A szípek kétszer annyi lesz, mint Ujfalun.

— Nem bánom — mondta az asszonynak — megyek próbaelőadásra.

És ment egy — próbakoldulásra.

Az emberek csak szűken adtak. Nem is ment papnak hozzájuk.

— Reb Wolf, az istenért — kapacitálta a felesége — gondold meg, ott a szípek kétakkora.

Reb Wolf bámulva hallgatta:

— És te ezért oda mennél? És mit csinálsz a szegényekkel, meg a betegekkel, meg a szerencsétlenekkel? Nem, Séndl, az nekem nem község. Én itt maradok. Olyan nagyszerűen sehol se lehet koldulni, mint nálunk, hál' istennek. Minálunk egy passzió a rebunesz.¹⁾ Aki nekem jót kíván. Mert mit csinállok? Mindig csak élvezek. Ha gyün hozzám Chajem Tepper és sir nekem, hogy roszul megy az üzlet, megyek és koldulok neki. Ha gyün hozzám Golde a cigánysorról, hogy az urának megdőglött a lova, megyek és koldulok neki. És ha ez gyün hozzám vagy az gyün hozzám, hát hiába egy se gyün, mert itt van a pénzeszacskó és mindenkinek adhatok.

Adott is mindenkinek. Még pedig olvasatlan adta a pénzeket. Nem kell azt tudni, mennyit ad az ember a szegényeknek.

— Legalább nézd meg, mennyit adsz — mondogatta az asszony.

Reb Wolf a fejét rázta:

— Hol maradna akkor az élvezet és a meglepetés? Ha én tudom, mennyit adok, akkor tudom, hogy a más-világon mennyit kapok. Adtam száz forintot? Kapok érte száz forintért ojlem habbet. És mikor ezt már kifizették, mit csinállok? Nem, lellem; aki így ad, az csak éljen százhusz évig, mert jobb, ha nem kerül a jó isten szeme elé. Mert micsođa élvezet az, menni egy szaldirózott számlával az isten elé. És hol marad a meglepetés? De ha én nem tudom, mennyit adtam, akkor ki se gyűvök ott

¹⁾ Rabbihivatal.

az élvezetből. Mert mikor azt hiszem, hogy most már semmit se kapok, hát egyszerre csak megint tesznek elébem egy arany asztalt és aztán megint egyet és ez így megy millió és millió esztendőig.

Az asszony, ha nem is értette egészen ezt a különös világfelfogást, de nem küzdött ellene, később maga is beléje szokott, sőt boldog is tudott volna lenni ebben a gondolkodásban, csak az ő bajukkal is annyit törődött volna az ura, mint a másokéval. De velük nem tudott törődni. Most is, hogy elborult homlokkal ült a könyve előtt, érezte, hogy másoknak a dolgán járhatja az esztét. Első indulatában hevesen rá akart szólni, de aztán lecsillapodott. Mit tehet róla, ha olyan a természete. Hozzá lépett és szelid mozdulattal tette puha kezét a redős homlokra:

— Mi az, reb Wolf? — kérdezte nyájasan. — Most kiért vagy ilyen nagy gondságban?

— Ki fogsz nevetni, Sendl, ha megmondom. Valakin segíteni kellene és nem tudom hogyan. Jentl Kálisch itt volt a lánya miatt és sirt nekem, meg sirt nekem, hogy ő milyen szerencsétlen. Mit gondolsz, mi kell annak a leánynak? Levegő kell neki.

— Micsoda? — csudálkozott Sendl?

— Levegő kell neki. Egy ilyen nebich, szegény.

— Kérlek, reb Wolf — szólt az asszony kedvetlenül — ne tréfálg, kérlek. Mi az, hogy a Rézele Kálischnak levegő kell? Minek kell neki a levegő? És hol hallottál te már olyat, hogy egy jóra való zsidólánynak levegő kell? Az anyám nyolcvan éves lett és a nagyanyám nyolcvan-kettő és nekik egyszer se kellett levegő.

— Az egy betegség — csiggyasztotta az ura szeliden.

— Az nem egy betegség — pattogott Sendl — az egy nagy nyavalya.

— De hidd el, valami nagy betegség. Mert ha nem betegség, miért nem rendelt akkor egy medicinát a doktor?

— Hát akkor menj és kolduljál neki össze levegőt. Majd az öreg Szmuk fogja neki odaadni a maga levegőjét, vagy a sánta Brandl. Hat csak lessed. És különben ne törődj te a Rézele Kálisch levegőjével, hanem törődj inkább mivelünk. Rachele, ha tudni akarod, mezitláb jár.

Reb Wolf ijedten az asszonyra nézett:

— Mezitláb, azt mondd? Szegény kicsi báránym. De mért nem veszel neki egypár uj cipőt?

— Adjál pénzt, majd veszek neki.

Reb Wolf kikutatta a zsebeit, de pénzt bizony egyben se talált.

— Nincs, Sendl — szólt halkan és az arca elhalványodott.

— Nincs? — kérdezte az asszony és a tekintete mohón a teli pénzeszacskóra esett a nagy könyv mellett.

— Sendl! — riadozott az ember. — Az istenért, mire gondolsz! Ez, ez nem a mienk. Ez a szegényeké.

Sendl sóhajtott. Igaz, ez a szegényeké. Ebből a teli zacskóból csak a szegények merithetnek.

— Ne haragudj, reb Wolf — kérlelte rebegve — magam sem tudom, hogyan jutott az eszembe. Ne gondold, hogy akarnám. Ments isten, hogy a szegényekét akarjam. És ha meggondolom, hát az a cipő nem is olyan sürgős. Rachele ugyanis szeret mezitláb futkározni a meleg homokban.

— Igazán? — kérdezte az ura még mindig tétován.

— Igazán hát — nyugtatta meg az asszony.

— És az iskolában, Sendl? Ott is meleg homokban futkároz? És ha szombaton a templomba viszed, ott is homokban áll? Nem Sendl, ez így nem megy. A gyerekeknek cipő kell, hát veszünk neki.

— De mikor nincs pénzünk.

— Van, lelkem, van. Ki mondta, hogy nincs? És ha nincs, hát lesz. Mert mikor nem volt, ha kellett? Reb Mendel Fried még nem fizette meg a rechast¹⁾ a leánya után. Azt mondta, vásároljuk le nála. Hát én azt gondoltam: veszek rajta magamnak egy biberkalapot, mert ez a mostani már rossz. De minek nekem az új kalap? Ha meggondolom, még rossz néven is vennék tőlem a községben, ha új kalapban járnék. Menj, lelkem és vegyél rajta Rachelenek új topánkát.

Sendl szeme könybe lábadt, úgy meghatotta ez az egyszerű jószág. Ezt a jószágot vissza kell fizetni valamivel. Leült az ura mellé és most már mosolygott:

— Hát igazán, reb Wolf, levegő kell a Rézele Kálischnak?

— Az kell, Sendl.

— És te nem tudod, hogy mit jelent az, ha egy lánynak levegő kell?

— Hat mit jelentsen?

— Nézd, itt van levegő, nem? És a levegő másutt is csak levegő. És ha az ember egy levegőből a másikba megy, akkor ez azt jelenti, hogy az egyik városból kimegy és bemegy a másikba. És mért megy be a másikba? Mert a régit megunta. Hát Rézele is a mienket megunta. És tudod, miért? Azért, mert fél szegényke a szégyentől. Ugy volt, hogy menyasszony lesz. De mikor Jákele Tropp megtudta, hogy vérszegény, hát azt mondta, hogy akkor nem kell neki.

— Igen, mert vérszegény.

Sendl mosolygott:

— Vérszegény! Mi az, hogy vérszegény? Vérszegény annyit jelent, hogy nagyon szegény. Nem érted? Ugy-e, hogy érted. Mi is vérszegények vagyunk. Még véresebb szegények, mint Rézele. De az nem tesz semmit. Te azért az én nagy emberem vagy és más is tudja, hogy én a híres rebecen²⁾ vagyok, hál istennek. Hát most, reb Wolf, vedd fel a hosszú kabátodat és menj az embereidhez. Adni fognak, mert nagy micve a hachnuszess kalle. És aztán, meglásd, minden jóra fordul. Mert mér? mert ha az ember pénzhez jut, levegőhöz jut, azt mondta mindig az én boldogult nagyanyám és az okos asszony volt.

Reb Wolf fölvette a hosszú kabátját és vidáman kifelé ment. Szurele és Rachele a konyhában játszadoztak, a hideg kövezeten. Mikor meglátta őket, megállt, aztán lehajolt, Rachelet a karjai közé emelte és sokáig a kicsi, hideg lábát melengette a kezei között.

— Fázol, gyönyörűségem? Rosz homok ez a hideg kő. De azért ne sirjál. Nagyon jó lesz neked az én biberkalapom.

Rachele tapsolt. Örült, hogy biberkalapja lesz, mint az apjának és Szurelenak nem lesz.

Reb Wolf megcsókolta a gyereket, aztán elment. Ment házról-házra és kínálta az ojmlem habbet. Az öreg Szmuk dühös volt és azt mormogta, hogy ő már el van látva, de azért ő is adott. Menyasszonynak muszáj adni.

Egy pár nap alatt együtt volt a hozomány. Rengeteg sok pénz, vagy százharminc forint. És akkor egyszerre minden rendbe jött. Rézele Kálischnak már nem kellett a levegő és Lébele Tropp már nem bánta, hogy Rézele olyan nagyon vérszegény.

És otthon is rendbe jöttek a dolgok. Rachele megkapta a topánkát, aminek igazság szerint biberkalapnak kellett volna lenni, nem topánkának.

¹⁾ Stóla. ²⁾ Rabbíné.

A budapesti falasa-bizottság felhívása.

Abessziniában élő hittestvéreink, a Falasák támogatására Flórencben működő *Pro Falasa-bizottság* üdvös kezdeményezései elől nem zárkozhatik el a magyar zsidóság, mely megpróbáltatásoknak kitett hittestvéreinkkel szemben mindig kész volt szolidaritását áldozatkészségével hiven tanusítani.

E meggyőződés vezet bennünket, midőn magyar zsidó hittestvéreinket fölhevítjük, hogy kivegyék részüket abból a munkából, mely *zsidó iskolák alapítása által törekszik a Falasákat szent vallásunk és az emberi művelődés bővebb áldásaiban részesíteni.*

A tagsági díj évi 4 K. Pártoló tagok azok, kik a rendes tagsági díjnak legalább a kétszeresét fizetik. Kérjük nemes és buzgó hitfeleinket, sziveskedjenek csatlakozásukat ezen zsidó vallásos kultur-akcióhoz taggyűjtő-ivünkön kijelenteni.

A zsidó sziv eleven ereje: a testvériség érzése legyen irányítónk és tanácsadónk!

Budapest, 5672. Szivan havában.

Mezei Mór, elnök.

Adler Illés dr., Alapi Béla, Bacher Vilmos dr., Blau Lajos dr., Id. Glass Izor dr., Grauer Vilmos dr., Guttmann Mihály dr., Hevesi Simon dr., Kiss Arnold dr., Kohner Adolf dr., Kohn Arnold, Kramer Rezső, Munkácsi Bernát dr., dr. Neumann Arminné, Stiller Mór dr., Szabolcsi Miksa, Székely Ferenc, Venetianer Lajos dr., Winterberg Gyula, Weisz Jakab dr.

bizottsági tagok.

HIREK.

A komáromi pap.

Schnitzer Ármin drt, a komáromi kongr. hitközség ősz főrabiját ünneplik. Hívei, tisztelői, kollegái nyújtják feléje a pálmát, amely félszázad szakadatlan nemes és sokoldalú munkásságnak a megbecsülése. A királyi kitüntetés is pontosan beérkezett. A második immár: a koronás arany érdemkereszt után: a *Ferenc Főzsef-rend lovag-keresztje*. Zsidó pap nagyobb kitüntetést Magyarországon még nem kapott. Nagyobb munka is keveseknek van a háta mögött és több érdem is keveseknek jár előtte.

Schnitzer Ármin dr. a maga községében több volt az egyszerű papnál. Nemcsak a vallásos érzelmeket irányította, nemcsak az emberbaráti tevékenységnek mutatott utat, hanem a társadalmi életben, a város közmunkáiban és az alkotó politikai tevékenység istápolásában is vezérszerepe volt. A négy fal között — a nehéz foliánsok fölé hajolva, vallástudományi buvárlatoknak élve elvégezte föladatát — de az életben is mindenütt ott találkoztunk vele. Reprezentál, agitál, összeköttetéseket szerez, védelmez, közérdekű és hazafias munkát végez nem a maga érde-

kében, de hívei javára, felekezete becsületének oltalmára. Világi közügyekért ép úgy buzog a szive és dolgozik az elméje, mint hitbeliekért. A városban hívei körén tul is portentum, széles az országban ismerik, becsülik a nevét és kollegái szeretettel adóznak önzetlen tette-készségének — amelyet becsülésük jeléül az Országos Rabbiegyesület élén foglalkoztatnak.

A múlt év december havában múlt ötven éve, hogy Schnitzer Ármin drt a komáromi zsidó hitközség, akkor már öreg papja mellé hitszónoknak, rabbiülőknek és felekezeti iskolájának igazgatójául választották meg. Sok tudással, nemes ambíciókkal megrakodottan foglalta el helyét. A hunfalvi jesibáról indult utnak. Tanult Leipnikben, ült Nibelsburgban Hirsch Rafael Sámson és Zilz Sámuel lábainál. Majd a gyöngyösi Fürst Eleázár jesibájának növendéke volt. Megfordult a boroszlói teológiai szemináriumban is, ahonnan Liptó Szent-Miklósra vetődött és — aránylag fiatalon családot alapítván — követi a komáromi hívó szózatot. Azóta van a helyén egyfolytában. Mikor állását három tekintélyes rabbi, köztük a pozsonyi, képesítőjével elfoglalta, a vallási miveltségén kívül más bőséges világi ismeretekkel is rendelkezett. Jargon helyett tiszta német volt a nyelve. Magyarul már újpozíciójában tanult meg. Negyedfél évtizeddel ezelőtt még küzdött a neki új nyelvvel, de amikor Jókai szülőházát, melyben a jubiláló zsidó pap otthonát ütötte föl, 1881-ben emléktáblával jelölték meg, a leg-sikerültebb magyar szónoklatnak — a Schnitzer Ármin dr.-ét minősítették. Ma a templomba is alig hallatszik ajakáról más szó, mint magyar. A német anyanyelvű pap megmagyarosította hitközsége egész egyházi életét.

Ezt az eredményt nem küzdelem nélkül vívta ki. A vallásiakban szigorúan konzervatív lelkipásztort hívei közül a régebbiek ujitónak nézték. Viszont az újabb, a modernebb képzettségű nemzedék vallási konzervativizmusában szerette volna megingatni. A két billenő között művészet volt az egyensúlyt fönntartani, de a tekintély, ami Schnitzer Ármin drt a társadalomban is körülvette, a föladat megoldását neki lehetővé tette. Még csak engednie sem kellett. Megmaradt konzervatívnek és — ujitónak. Akik alkalmazkodtak: azok a hívek voltak. Egyiküknek sincs oka ezt az eredményt megbánnia.

Ez az eredmény növelte a pap lelki-vezéri súlyát és öregbítette azt a befolyást, melyet a társadalomban és közéletben hívei javára és a felekezet megbecsülésének érdekében érvényre juttathatott. Így vált lehetővé az, hogy alkalmi szónoklatai mindig a város egész társadalmának csemegéi voltak. A komáromi zsidó templom ugy a múltban, mint ma is mindig megtelik, amikor nemzeti öröm, vagy gyász teszi fogékonyabbá és a testvérisülésre is hajlandóbbakká a lelkeket. A zsidó pap ajakán keresztül ismerik meg a máshitűek a zsidó vallási és világi egyéniségét és önkéntelenül is becsülni, szeretni tanulják.

Ily szónoki sikerekből eredtek azok a szálak, melyek a komáromi zsidó papot a más felekezetűek lelkészeihez közelebb hozták, a velük való érintkezést bensővé és híveik kölcsönös érintkezését barátságossá tették. A későbbi és már elhunyt szatmári püspökkel, *Meszlényi* Gyulával, amikor az még komáromi plébános volt, Schnitzer Ármin dr. ép oly sűrűn érintkezett, mint a megboldogult komáromi református püspökkel, a költői és fenkölt lelkű *Papp* Gáborral. Még *Molnár* János is, a néppárt megteremtője, aki az egyházpolitikai harcok fölidézője volt, mint Meszlényinek utóda, amikor Komáromban plébánoskodott — ezt kevesen tudják róla — szívesen segítette a zsidó szegény embereket s általában másként gondolkodott a zsidó-hitűekről, mint az általa szerkesztett *Alkotmány* mai cikkeiből következtethető volna.

De különösen Papp Gáborral volt benső a viszony, szinte örök időkre emlékezetes. Benne a komáromi zsidó pap azt a mindent szeretettel átfogó csodás szellemet is meg tudta nyilatkoztatni, ami az angol főpapoknak szinte egyéni vonása. Ismeretes, annak idején mi is ünnepeltük érte, hogy az 1891. évi orosz zsidóüldözések idején Papp Gábor Schnitzer Ármin dr. közbelépésére írta meg azt a világ egész sajtóját bejárat szöveget, mely az üldözöttek felé terelte az emberiesen érző szívek mozdulását. Amikor János főherceg, a későbbi Orth János Komáromban lakott, az is szívesen érintkezett a zsidó pappal, akit szerény hajlékában is ismételten keresett föl.

A megbecsülésnek ily fölemelő tényei nem maradhatnak nyomtalanul. Tisztelet, szeretet árad szét belőle az egész községre, amelynek lelki vezéréhez fűződnek és a felekezet egyetemére is esik belőle egy-egy jótékony sugár. Konkrét példáját láttuk ennek akkor, amikor a zsidó felekezet egyenjogusítását kimondó törvényjavaslatot a főrendiházban tárgyalták és Papp Gábor, a komáromi református püspök betegen is eljött az ülésre, ott tüzesen védte a javaslatot s a szavazástól sem hagyta magát eltávolítani. Ez a szavazat szerezte meg a részére a szavazatok egyenlőségét és tette lehetővé a főrendiház elnökére nézve, hogy a maga votumával a zsidóhitűek javára döntsön.

De Schnitzer Ármin dr. nemcsak így dolgozott a felekezet közügyei érdekében, hanem közvetlenül is kiállott a küzdőtérré. A Nemzetben, a Jókai Mór lapjában már 1884-ben fulminans cikket írt a zsidó felekezeti árnyalatok egyesítése érdekében, tehát ugyanazért célért, melyet a zsidó hitközségek f. évi febr. hó 20-iki budapesti értekezletén, mint az elnökség egyik tagja megáldott.

Mint munkájának egyik eredménye említendő a zsidó patronage-egyesület is. A megteremtéséhez szükséges előkészítő anyagot, az általa teremtett Komáromi I. r. Jótékony Egyesület érdemes elnökével, Fried Kálmánnal ő szerezte be és az alakításra szóló fölhívást is ő írta meg az Egyenlőségben.

Csak töredékek ezek egy zsidó pap harmonikusan szép életéből. Távolról sem elegendők az egész ember méltatására, aki egész szívével és egész lelkével és tudással és istenfélelemmel szolgálja azt a hivatást, amelynek betöltésére vállalkozott. Érdemes, hogy ünnepén az egész magyar zsidóság köszöntse.

Komáromi Sándor.

— **Papok fizetésjavítása.** Teleszky János dr. pénzügyminiszter ugyanakkor, amikor a népiskolák tanítóinak fizetésjavítását a főrendiházban bejelentette, egyúttal arról is hírt adott, hogy ugyancsak az ősszel a kormány oly törvényjavaslatot is fog beterjeszteni, hogy azoknak a lelkészeknek fizetése, akik mai illetményeiknek állami segítséggel 1600 K-ra való kiegészítését igényelhetik, ötödéves korpótlékokkal 25 évi hivataloskodásuk után 3000 koronáig legyen kiegészíthető. A fizetésekiegészítés terheit az állam fogja viselni. Fizetésüknek 1600 K-ra való kiegészítésére ma tudvalevőleg oly lelkészek tarthatnak számot, akik nyolc középiskolát végeztek. Mivel a kongresszusi és statusquo hitközségekben ugyszóván kizárólag oly papok működnek, akiknek ez a magasabb kvalifikációjuk megvan, nagyon természetes, hogy a fizetésekiegészítésre ők mind igényt tarthatnának, ha egy-kettő kivételével, általában akadna köztük olyan, akinek ma 1600 K évi fizetése se volna. Mivel azonban ilyen alig akad, nagyon természetes, hogy a kongruajavításnak ez a mértéke a kongresszusi és statusquo hitközségek papjai részére csak ott lesz igénybevehető, ahol fizetésük 25 évi működés után a 3000 K-át

nem éri el. Az állami fizetésjavításnak annál nagyobb jelentősége lehetne azonban az orthodox hitközségekben működő papoknál, akiknek fizetése általánosságban ma sem éri el az 1600 koronát. Az orthodox papoknál viszont az a baj, hogy igen kevesen vannak köztük, akik nyolc középiskolát végeztek s ma is igényt tarthatnának fizetésüknek 1600 koronára való kiegészítésére. Azokat az orthodox papjelölteket, akik még csak ez után fognak állásba jutni akarni, a kilátásba helyezett állami támogatás arra fogja ugyan ösztökélni, hogy minél nagyobb számban igyekezzenek 8 középiskolát is végezni — s ez a várható hatása a törvénytervezetnek egy igen értékes momentuma, — mindazonáltal arra is gondolni kellene, hogy amint a *főiskolát* végzett papok fizetésének 3000 koronán felül való javítását is biztosítani kellene, úgy a ma már hivatalban levő és 8 középiskola pótlására nem számítható kisebb világi képzettségű papok fizetése is állami segítséggel legalább 1600 K-ra legyen feljavítható. Ily módosítások nélkül a zsidó felekezet papjai az állami segítségnek hasznát csak igen kis mértékben látnák.

— **A nem állami elemi iskolák tanítóinak fizetésjavítása.** Teleszky János dr. pénzügyminiszter a főrendiházban bejelentette, hogy a kormány az ősszel a nem állami elemi iskolák tanítóinak fizetésjavításáról törvényjavaslatot fog benyújtani. E javaslat a nem állami elemi iskolák tanítóinak kezdő fizetését — az eddigi 1000—1300 koronával szemben — általában 1300 K-ban állapítja meg és ötödéves korpótlékkal 25 évi működés után 2800 K-ra emeli. A mai és a későbbi kezdő fizetések közt mutatkozó differenciát az általánosan segélyezett iskoláknál az állam pótolja. Ez a fizetésjavítás, illetőleg fizetésrendezés természetesen a zsidó népiskolák tanítóira is kiterjed.

— **A kattovitz kongresszuson,** melyről már ismételten szólottunk, néhány életrevaló indítványt is megtárgyaltak. Így első sorban azt, hogy az Amerikába kivándorló orosz zsidók vallásos érzelmeinek konzerválására mindent meg kell tenni, mert ma a kenyérért való harc hevében sok mindennel kénytelenek megalkudni. Javasolták továbbá azt, hogy a bányákban — Kattovitz bányaváros — orosz és lengyel zsidókat nagyobb számban kellene foglalkoztatni. Ennek eddig legfőképpen az állotta útját, hogy a bányamunkákban a szombatot szünnapul engedni nem lehet. Többen azt vitatták, hogy ez tisztára a bányatulajdonosokon mulik. A bányatulajdonosok szempontjából mindegy lehet, hogy mely napon nem dolgoztatnak a zsidóhitűekkel. Ezért egyesek vállalkoztak arra, hogy eljárnak a bányatulajdonosoknál és ráveszik őket arra, hogy orosz és lengyel zsidó munkásokat is alkalmazzanak, de csak úgy, hogy a szombatjuk pihenő nap lehessen. Miután ebben megállapodtak, mindjárt akadt egy mecénás is — a frankfurti Feith Louis — aki a zsidó bányamunkásoknak szükséges szerszámaik beszerzésére, melyek egy-egy munkásnak 60 márkájába kerülnek, *huszezer* márkát ajánlott föl. A kattovitz gyűlésen egyéb célokra is adakoztak mintegy 25,000 márkát.

— **Előfizetési felhívás.** Jeruzsálemben kitűnő szakemberekből és érdemes férfiakkól külön bizottság alakult, hogy a jeruzsálemi talmudot, a palesztina amorák nagy alkotását, a tudomány követelményeinek megfelelő alakban kiadja. A kiadás kritikai módon, kéziratok és egyéb segédeszközök alapján történik, a szöveget Rási módjára rövid, világos kommentár és külön forráskimutatás kíséri. Hézagpótló mű, amely a

Jeruzsálem gazdag forrásait könnyen hozzáférhetővé teszi. Papiros és betű igen szép. A már megjelent füzetek minden várakozást fölülmúlnak. A nagyérdemű vállalkozást, a rabbinikus irodalom becsületbeli ügyét ajánljuk rabbijaink, tudósaink és mecénásaink jóakaró figyelmébe.

Bacher Vilmos dr., Blau Lajos dr., Guttmann Mihály dr., Hevesi Simon dr.: a budapesti rabbiképző tanárai.

Előfizetés egy-egy füzetre 5 korona. Az előfizetési összegek Bacher Vilmos dr. igazgató címére küldendők: Budapest, VII. kerület Erzsébet-körut 9.

— **Az izr. közalap** f. hó 25-ikén bizottsági ülést tart, amelyen a legutóbbi négy évi tevékenységről fognak részletesen elszámolni. A jelentés szerint a négy év alatt az alap bevétele 148,955 K 02 f. és kiadása 133,375 K 07 f. volt, a tiszta vagyon pedig 1,024,998 K 61 f-ről 1,034,056 K 13 f-re emelkedett. A folyó évre szükségletül 46,200 K van előirányozva.

— **A budai hitközség templomának építési ügye** szépen halad a maga útján, noha a másfélmillióba kerülő templom költségeinek fedezetéből még 300,000 K hiányzik. Az összeg nem túlságosan nagy, de megszerzése mégis gondot ad, bár a hitközség tagjai megteszik kötelességüket; sőt a pestiek közt is akadnak még oly támogatók is, akik váratlanul bukkannak elő. Így például a héten *Fischmann* Adolfiné, aki eddig a nyilvánosság előtt bőkezűségével nem szerepelt, arról értesítette *Kiss Arnold* dr.-t, a budai főrabbit, hogy a templom építési költségeire tízezer koronát bocsájt rendelkezésre s ezenfölül négy üvegfestéses ablak költségeit is szívesen viseli. A nemes példa bizonyára követőkre talál.

— **A fezi zsidók javára** az egész világon gyűjtöttek. Az eddigi eredményekről most számol el egy francia nyelven megjelenő török lap. Szerinte a párisi Alliance által vezetett gyűjtés már több mint 400,000 frankot eredményezett. Párisban adták a legtöbbet: 200,000 frankot. A többi adományok ezek: Algir 600, Anvers 6337, Bagdad 3500, Bata 3015, Bayonne 2000, Belfort 1305, Berlin a Hilfsverein der deutschen Juden és a Bené Bith páholy útján 50,000, Besancon 1045, Brüssel 23,000, Budapest 10,860, Chaux-de-Fonds 1707, Constantine 1000, Copenhaga 5000, Elberfeld 1295, Majnai Frankfurt 10,000, Giessen 1073, Göteburg 7000, Lyon 4600, Moscara 1250, Mülhausen 2525, Newyork 5000, Nürnberg 2350, Rouen 1012, Romania 11,445, Sct Callen 1600, Szaloniki 2000, Strassburg 1560, Tunis 4000, Versailles 1120 és Bécs 5000 frankot adtak.

— **Az izr. szünidei gyermektelep egyesületnél** serényen folynak a kitelepítési munkálatok. Az egyesület e nyáron a gyermekeket Diósjenőn levő telepére küldi. A telep több holdnyi ős-park közepén van és bőven nyújt helyet a gyermekek üdülésére. A telepen levő tó pedig kitűnő fürdőt nyújt nekik. A nyáron *háromszázhatvan* gyermeket fog az egyesület kitelepíteni, tavaly csak 300-at, két éve pedig 130-at küldött el. A gyermekek orvosilag f. é. június 24. és 25-én d. u. 5 órakor fognak megvizsgáltatni és a felvettek közül a lányok július hóban, a fiuk pedig augusztus hónapban küldetnek el. Tekintettel a nagyarányú kiadásokra, mellyel a kitelepítés jár, a t. közönség figyelmét ez uton is felhívja az egyesület az adakozásra. Adományok Nagler József pénztáros urhoz (V., Nagykorona-u. 10.) küldendők.

— **Rk. egyetemi tanár.** *Friedmann* Ernő dr. kultuszminiszteri fogalmazót, a király a kassai jogakadémián üresedésben levő római jogi tanszék nyilvános rendkívüli tanárává a VIII. fizetési osztályba a szabályszerű illetményekkel kinevezte. Az új tanár ritka nagy képzettségű jogász, aki eddig főleg a büntetőjog terén végzett munkálataival vonta magára a figyelmet.

— **Lippe Vilmos.** Két hét előtti számunkban már megemlékeztünk róla, hogy Lippe Vilmos nyug. táblabíró a közélet terén tanúsított kiváló tevékenysége elismerésül a király a vaskorona-renddel tüntette ki. Értékes egyéniségét itt néhány vonással állítjuk olvasóink elé. Lippe Vilmos 1870-ben lépett a szolnoki kir. törvényszék kötelekébe, miután előbb Jászberényben tb. aljegyző volt. Mikor a budapesti egyetemen végezte jogi tanulmányait, feltűnt jogirodalmi cikkeivel, melyek oly figyelemre méltók voltak, hogy egyik nagyobb dolgozatához Venczel Gusztáv, az ismert jogtanár írt előszót. Aljegyzővé a jászkerület első zsidóhitű tisztviselőjévé egyetemi hallgató korában lett. Törvényszéki bírónak 1893-ban nevezték ki és négy évre rá megkapta a táblabírói címet és jelleget. Felekezeti közügyekben is korán kezdte a munkát. 1880-ban, alig 26 éves korában szomorúan tapasztalta, hogy a jászberényi izr. ifjuság sorsával alig törődnek. Evégből néhányadmagával telket szerzett, ezen iskolát építtetett, hozzá tanítót alkalmaztak s hat éven át ők maguk tartották fenn a még maig is álló hat osztályu elemi iskolát, melyet azután a civakodásban kifáradt két pártra oszlott hitközség, egyesülvén, átvett. A jászberényi hitközség szép nagy templomának fölépíttetése is az ő nevéhez fűződik. Mikor a szolnoki törvényszékhez került, a szolnoki zsidó hitközség ügyei iránt is érdeklődött, nemsokára hitk. elnökké választották. Mint ilyen telket szerzett a hitk. templom számára, melyet a ref. és kath. templomok mellett építtetett föl, még pedig úgy, hogy a hiányzó építési költségeikért a város vállalt kezességet. Tizenkét évig viselte az elnöki állást, elnöke volt a XVI. izr. községkerületnek. Hitközsége hálából és elismerése jeléül a tanácsterem számára megfestette arcképét. Mostani kitüntetése végeredményében szolnoki társadalmi szerepének szól. Tevékeny részt vett a szolnoki művésztelep megteremtésében, melynek bőkezű, művészi érzékű támogatói közé tartozik s mint a szolnoki szinpártoló egyesület elnöke 1904-ben ő vetette föl az állandó színház építésének eszméjét, melyet Lippich Gusztávval, Almássy Imre gróf előbbi és Horthy Szabolcs dr. jelenlegi főispánnal együtt tető alá is hozott.

— **Tanítói jubileum.** A pesti hitközség egy régi tanítómesterét, *Müller* Adolfot, aki 40 évi szolgálat után teljes fizetéssel a jól megérdemelt nyugalmat élvezi, miután csak ez évben lépett vissza szívvel-lélekkel teljesített hivatásától, f. hó 25-én ünnepelni fogják. A gyermekek igazi tanítójára sokan emlékeznek szeretettel és rokonérzéssel és így ünnepnapja bizonyára melegséggel teljes lesz. Az öreg Müller különben arról is nevezetes, hogy a gyermekek tanításához egész szertárra való szemléltető oktatási eszközök furt-faragott össze s ezt a gyűjteményét most a hitközség iskolájának adományozta.

— **Ünnepelt orvosok.** A Bródy gyermekkórház orvosi kara a héten bensőségesen ünnepelte két főorvosa Grósz Gyula dr. igazgató és Mohr Mihály dr. magántanár negyedszázados orvosdoktori jubileumot. A kórház orvosain

kivül az ünnepeltek sok barátja és tisztelője jelent meg a banketten. Így Bókay Jenő, Szily Adolf, Preisz Hugó dékán, Scheffer Károly, továbbá Alapi és Ransburg tanárok. Az ünnepelteknek márványtömbbe erősített plakettokat adtak át, melyeket Frimm Jenő szobrászművész mintázott.

— **Vakok vizsgálja.** A pesti izraelita hitközség kezelésében lévő „lovag Wechseltmann Ignác és neje Neuschloss Zsófia vakok tanintézeté”-ben június 23-án d. e. 10 órakor lesz az évváró vizsga. Az érdeklődőket szívesen látja ez alkalommal az intézet bizottsága.

— **Beérkezett pénzek.** A galgóczi hitközség a falasák javára 50 K-t, Mittelmann Lajos (Pozsony) a fezi károsultak részére 10 K-t, Guttman Mór (Bajmok) a jemeniták számára 5 K-t küldött. Az összegeket eljuttattuk rendeltetési céljukra.

— **Hymen.** Vajda Béla dr. losonci főrabbi leányát, Ilonka kisasszonyt, a losonci templomban f. hó 30-án menyegző alá vezeti Barta Izsó mérnök.

Frenkel Bernát Budapestről eljegyezte Natonek Dezsőnek, a Newyorki Germania cégvezetőjének leányát, Matildot.

Lázár Mihály a balassagyarmati keresk. rt. főkönyvelője, aki a pozsonyi jesiba növendéke volt, eljegyezte Löwinger József balassagyarmati hitk. jegyző leányát, Gizella kisasszonyt.

* **Zsidó fiuinternátus.** Azok a zsidó szülők, akik a fővárosban tanuló gyermekeiket szívesen részesítik vallásos nevelésben, bizonyára örömmel értesülnek arról, hogy Mandel A dr., a szigetvári hitközség volt főrabbi, a jövő tanévre ily hézagpótló intézményt nyit Budapesten, a budai oldalon, a Fő-ut 10. sz. a. Az internátusi díj egy évre 1000 K s a külön szolgáltatásokért még 200 K. Az intézet félig bennlakó és bejáró növendékeket is elfogad. Amazok 700, emezek 400 K díjat fizetnek. Mivel a reflektáns sok, a jelentkezések július hó elejéig teljesítendő. Tájékoztatót az intézet vezetősége szívesen küld.

„BÓNI”

Gyártelep és mezőgazdasági részv. társ.

Nyírbátor.

Ajánlja legjobb minőségű gyártmányait: Mosószappan, Bóni szinszappan, Szegedi házi szappan, Debreczeni szappan, Kis üstön főzött 5 éves legjobb minőségű borpárlat, Kétszer finomított repceolaj égetésre és kenésre, Napraforgó olaj, Napraforgó tábla-olaj, Finomított szesz, „Bóni-sósorszesz”, :: „Mész-homoktégla”, Rum-szesz, Denaturált szesz, Anizsos szesz, Finom buza- és rozsliszt.

* **Németül tanulhatnak** üdülés közben 10—12 éves gyermekek a Tátra alján fekvő Hunfalva község izr. tanítójánál, hol gondos felügyelet és jó ellátásban részesülnek. Bővebb felvilágosítást készségesen ad Gottlieb Ferenc ig. tanító. Hunfalva Szepesv.

Dr. Pajor Sanatorium és vizgyógyintézet

Telefon
6004 és
101—90.

BUDAPEST, VAS-UTCA 17.
Ben akók és bejáróknak. Prospektus

* A debreceni keresk. és iparkamara remekművű nehéz tölgyfa **diszterem-berendezése**, diszes falburkoló lamberia, épített és felszerelt pódium, asztalkás felcsapható padok, csillárok és lámpák (**templomi berendezésnek is igen alkalmas**) kiköltözés miatt igen jutányosan és lehetőleg sürgősen eladó.

* **Neumann M. ruhanagykereskedő cég**, budapesti muzeum-köruti 1. szám alatti üzletét áthelyezte a tőszomszédságba levő Muzeum-körut 3. sz. alatti házba. Azt a házat, melybe üzleti helyisége volt, lebontják s a helyébe emelendő épületben új nagyszabású helyiségek készülnek a Neumann M. cég számára, melyeket az új épület elkészülte után foglal el.

* **Érettségizett könyvelő** keres oly megfelelő alkalmazást, hol a szombat- és ünnepnapokat megtarthatná. Levélbeli szíves megkeresések: D. Á. könyvelő, Kassa, Szepsi-ut 1. szám alá kéretnek.

כשר **Vendéglő** כשר

== DONAT ISRAEL Herkulesfürdő, Fencsán-féle házban. ==

Pályázatok.

A besztercebányai kongresszusi izr. hitközség előljáróságától.

Pályázat.

A besztercebányai kongresszusi izr. hitközségnél az 1912/13. tanévre ideiglenes **hitoktatói állás** betöltendő, melyre csakis rabbiképesítéssel bíró hitoktatók pályázhatnak.

A megválasztandó hitoktató kötelessége lesz az iskolaszék utasítása szerint az általa kijelölt tanintézetekben a hit- és erkölctant tanítani és az ifjúsági istentiszteleteken részt venni.

Jövedelem: Évi **2000 korona és 400 korona** lakbér, mely jövedelemben már az illető tanintézetektől közvetlenül huzott fizetés is bennfoglaltatik.

Családi állapotot és eddigi működést feltüntető okmányokkal felszerelt ajánlatok f. év július hó 31-ig a hitközség titkári hivatalában benyújtandók.

Besztercebányán, 1912. évi június hó 17-én.

Dr. Schwarz Samu,
hitk. elnök

Az V. ker. lipótvárosi imaház egyesületétől.

Pályázat.

Az V. ker. lipótvárosi imaház egyesület a nagy ünnepekre kellemes hangú **sacharisz báál-tefilót** keres. Fizetése **400 korona**. Csak kitűnő előimádkozó jelentkezhetik Horovicz Simón titkárnál (Honvéd-utca 28.)

Budapest, 1912. június hó.

Horovicz Simon,
titkár.

A háromszékmegyei izr. hitközség előjáróságától.

Hirdetmény.

Alulírt Háromszékvármegye izr. hitközsége az első **metsző-előimádkozói állásra** pályázatot hirdet.

Fizetése: évi **1200 korona**, fél sechita, körülbelül 400 korona értékben, temetőlátogatási díjak, szabadlakás és az itten szokásos mellékjövödelmek.

Az állami elemi iskolában heti 8 órában hittant tanítani köteles, melyért az államtól 80 koronát kap.

Pályázótól megkívántatik, hogy 3 elismert orth. rabbtól kabolóval és על ושמ וצ"ה képesítővel birjon, hogy magyar honos, kellemes hanggal bír, 35 évesnél nem idősebb jó előimádkozó legyen.

Az állás f. évi szeptember hó 1-én töltendő be. A képesítést, életkort, családi állapotot és eddigi működést igazoló okmányokkal felszerelt sajátkezűleg írt folyamodványok f. évi július hó 15-éig a hitközség elnökségéhez terjesztendő be.

Próbára csak meghívottak bocsáttatnak és csak a megválasztottnak fognak az utiköltségek megtéríttetni.

Sepsiszentgyörgy, 1912. június hó 13-án.

Háromszékm. izr. hitközség előjárósága.

A háromszékvármegyei izr. hitközség előjáróságától.

Hirdetmény.

Alulírt Háromszékvármegye izr. hitközsége a helybeli hitközségi és **chevrasameszi állást**, oly fiatal házasság, szigorúan vallásos, alapos תורה-vel kívánja betölteni, ki elismert orth. rabbiktól nyert שו"ב képesítőt és ש"ן וקורא.

Kötelessége az összes sameszi teendőket, mikvekezelést, a második שו"ב és ש"ן-teendőket és az inkasszót végezni.

Fizetése évi **900 korona**, fél sechita, körülbelül 400 korona értékben, az inkasszáért járó 5% (250 kor.) beszedési díj és természetbeni lakás.

A képesítést, életkort, családi állapotot és eddigi működést igazoló okmányok f. évi július 15-ig küldendő be. Az állást f. évi szeptember elsején kell elfoglalni.

Csak a meghívottat bocsátjuk próbára és csak a megválasztottnak térítjük meg a költséget.

Sepsiszentgyörgy, 1912. június 13-án.

Háromszékm. izr. hitközség előjárósága.

A turkevei izraelita hitközség előjáróságától.

Pályázat.

A turkevei izr. hitközségben f. évi szeptember hó 1-én a **II-od metsző** שמש שו"ב קורא ובעל תפילה állás betöltendő, kinek a ת"ק körüli teendőket is végeznie kell.

Javadalma: évi **700 korona**, továbbá 2 szobából álló természetbeni lakás 1/2 שחיטה, a ת"ק-től 40 korona, מקור és a szokásos mellékjövödelem.

3 elismert rabbi bizonyítványát, korát és család-számát és eddigi működését igazoló okmányokkal felszerelt kérvényét, pályázó augusztus hó 1-ig alulírott elnökhöz beküldeni kéretik.

Illetőnek a magyar nyelvet szóban és írásban kell birnia.

Utiköltség megtérítésére csak a megválasztott tarthat igényt.

Turkeve, 1912. június 17.

Waltner Herman,
hitk. elnök

≡ Budapest legelőkelőbb helyén! ≡

OPERA PENSIO

BUDAPEST, ANDRÁSSY-UT 21, II. em. LIFT.
Telefon 82-14.

Gyönyörű, feltétlenül tiszta szobák, ellátás nélkül is.
Diner-Abonnement. Elsőrangú konyha, mérsékelt árak.
— — — Angol, francia, német társalgás. — — —

A szegedi zsidó hitközség felügyelete alatt álló

„Tanulók Otthona“**Internátus Szegeden.**

== ALAPITTATOTT 1906-ban. ==

Szeged, Szentgyörgytér 7, saját épület.

Az egészségügyi és paedagógiai követelményeknek mindenben megfelelő, újonnan épült, **teljesen modern berendezésű intézet**; tágas udvarral, izléses tan-, háló- és játéktérrel, modern fürdőhelyiségekkel stb. külön betegosztállyal.

Az internátus felvesz: elemi, polgári, felsőkeres. iskolai, gimnáziumi, reáliskolai, tanítóképzőintézeti és felsőipariskolai **bármily vallásu tanulókat**, akiknek *testi és szellemi nevelésére, tanulmányi előmenetelére, valamint erkölcsi magaviseletére és jellemképzésére* kiváló gondot fordít a vezetőség.

Mindennemű felvilágosítással készséggel szolgál és részletes prospektust küld az

Igazgatóság, Szeged, Szentgyörgy-tér 7.

„Tanulók Otthona“
== igazgatósága. ==

Templomi aranyhimzések készít művészies kivitelben olcsó árak mellett. Rajzokkal díjmentesen szolgál

HERZ EMMA

Első magyar aranyhimző-telepe

az „Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum-érem tulajdonosa.“

Ő cs. és kir. Fensége Augustza főhercegnő udvari szállítója.
Ő cs. és kir. Fensége József főherceg kamarai szállítója.
Grand Prix nagy aranyérme és keresztje.

Kitüntetve:

Országos Iparegyesület díszérmével, továbbá London, Bécs, Budapest, Pécs, Miláno, Bukarest, stb. stb.

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 6.

Ezra fiunevelő intézet

Szabadka, IV., Zombori-út 28

Gondos, családias, egyéni, modern zsidó nevelés a rituálék szigorú betartásával. Héber nyelv tanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia- és talmud-kurzusok. — Német, francia, angol, olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás. Sport. A felső kereskedelmi iskolában július hó első napjaiban vannak a beírások.

Az intézetről Dr. SINGER BERNÁT szabadkai főrabbi ad felvilágosítást.

Prospektussal Fürst Béla
intézeti igazgató szívesen szolgál

VERŐ-FÉLE

nyilvános elemi és polgári iskolával, továbbá különböző irányú, magas színvonalú továbbképző, zenei és háztartási tanfolyamokkal és női levelezőnői (kereskedelmi) tanfolyammal kapcsolatos

Leánynevelő - intézet

BUDAPEST, VII., GYÁR-UTCA 1.

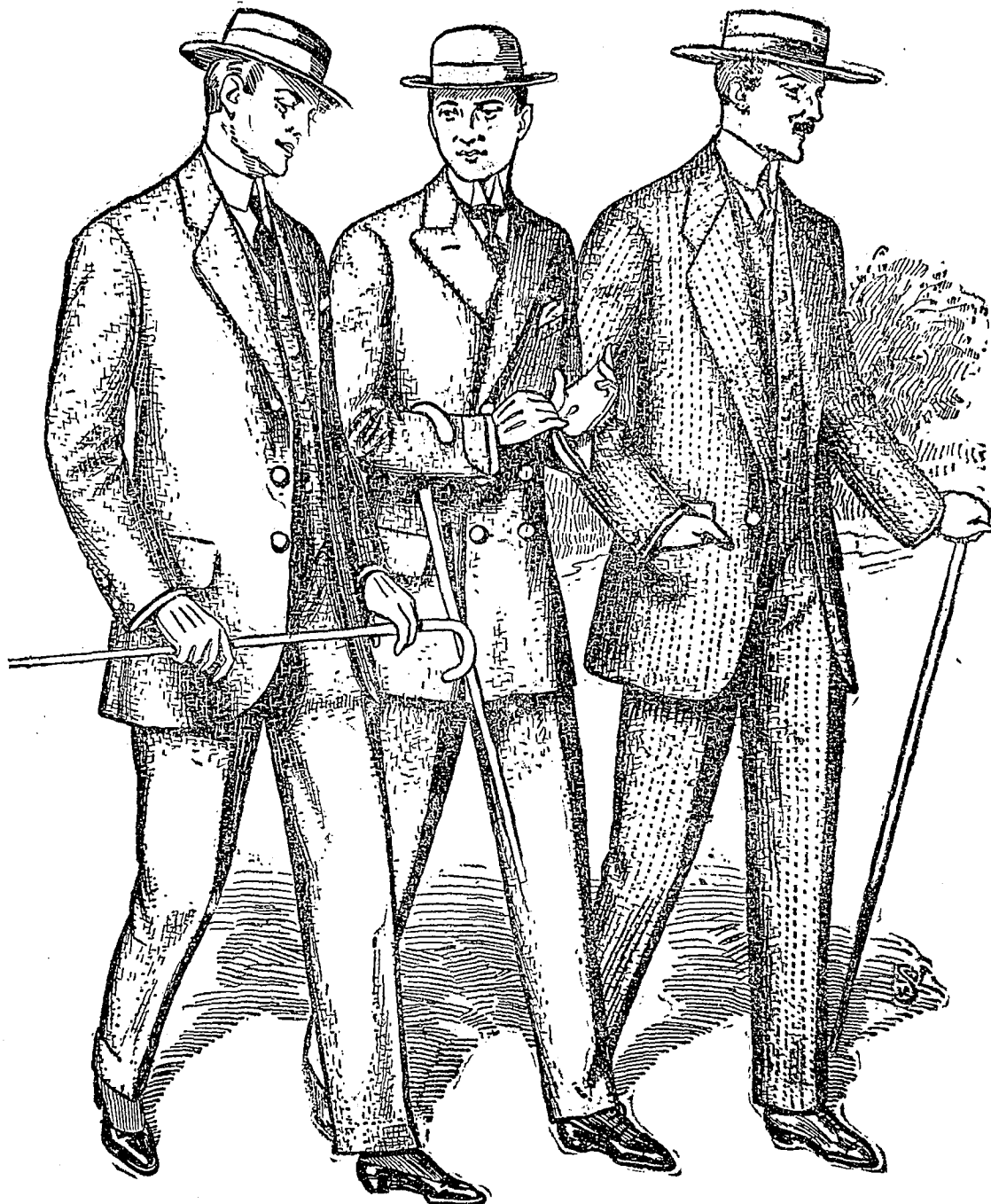
Internátus

Vallásos nevelés. — Rituális ellátás.

Kedves családi otthon. A leggondosabb felügyelet. Modern, higiénikus berendezés. Szellős, tágas termek. A Berlitz-School nyújtotta nyelvoktatáson kívül bennlakó külföldi nyelvmesternők. Német, francia, angol társalgás. Bennlakók. Félbennlakók. Svéd gyógygimnasztikai tornaterem. Referenciákkal és kimerítő „Értesítő”-vel készségesen szolgál az igazgatóság.

AZ ISKOLA TELEFONJA: 88—13.

RUHÁINKAT

NEUMANN M.

cs. és kir. udv. és kamarai szállítónál

vesszük.

Férfi-, fiu- és leánykaruha-telepe

Budapest, IV., Múzeum-körút 1. és 3. szám.

Fiókok: Arad, Belgrád, Brassó, Debrecen, Fiume, Kassa, Kolozsvár, Linz, Miskolc, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Sofia, Szeged, Temesvár, Zágráb.

Kérjen árjegyzéket!

7542

Elegáns vendéglő

a nyáron át kerthelyiséggel.

Újjonnan berendezve. — Izléses jó ételek. — Kitűnő italok. — Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával külön bejárattal díszes szalon.

NEIGER J. BUDAPEST, VI.,
TERÉZ-KÖRÚT 4.

Orth. kóser cukrász- és péksütemények az orth. hitközség főlvigázata mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

sütődéjében és cukrászdájában □ □ □

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22.

kaphatók. Telefon 105—79. Mindennemű rendeléseket pontosan eszközölünk helyben és vidékre.

Reggelizés előtt fél pohár Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvíz az elrontott gyomrot 2-8 óra alatt teljesen rendbe hozza. Használata valódi áldás gyomorbajosoknak székrekedésben szenvedőknek. Kis üveg 40 fill. Nagy üveg 60 fillér.

Internátus DEBRECEN
Diákotthon
izr. fiúnevelő-intézet-

A debreceni izraelita hitközség felügyelete alatt álló

ről (felvétetnek: gimnáziumi, reál, felsőkeresk. és polgári iskolai tanulók) **Prospektust** küld Burger D. József, hitközs. jegyző Debrecen.**KOHN ARNOLD**

SIRKÓRAKTÁRA

Budapest, VII., Károly-körút 15. szám.

Síremlékek minden ár és kivitelben, át-helyezések exhumálásoknál.

JAVÍTÁSI MUNKÁK A TEMETŐBEN.

Telefon: 18-76.

SZOMBATON ÉS ÜNNEPNAPON ZÁRVA.

כשר Az egyedüli **בדכשר גמור** szalámi- és füstölthúsáru-gyár, mely a pesti rabbínatus felügyelete alatt áll**LUSTIG ÉS TÁRSA**
BUDAPEST, VII., CSÁNYI-UTCA 10.

Ajánlja: az összes füstölthús- és virstli-neműeket. Naponta friss virstli. — Szombat és ünnepnapokon zárva. Bővebb referenciát dr. Adler Illés és Feldmann Mózes rabbi urak nyújtanak. TELEFON 89-54.

Szünidei internátus.

KOHN TERÉZ izr. leánynevelőintézet és internátusában,
LÖCSE (Szepes megye)**klimatikus nyaralóhely**

jó családból való növendékek a nagy szünidőre felvétetnek. — Gyakori kirándulások a Magas-Tátra legszebb helyeire. Német és francia társalgás. Zene. Gondos felügyelet. Egészséges, kitűnő polgári ellátás. — A jövő tanévre szóló előjegyzések megkezdődtek. — Részvételi díj K 300.— Bővebbet az igazgatóságtól.

Alapítva 1904-ben.

Baromfi kereskedő **כשר**Ne essék kétségbe, ha vendéget kap, ha éhes, ha eljegyzést vagy lakodalmat tart, akkor telefonáljon 57-21, **Stein Bernát** 20 év óta fennálló, legjobb hírnévnek örvendő baromfi-kereskedőhöz **Buda-**
pest, IX., Ráday-utca 3., ott kaphat a nap bármely szakában idei libát nyersen vagy sültve, ugy-szintén olvasztott libazsirt házhoz szállítva.**Jó!** Ujonan megnyitott **Olcsó!****כשר** **VENDÉGLŐ KORYTNICA-FÜRDŐ**

tulajdonos, a közkedveltségnek örvendő budapesti vendéglős,

EDELMANN MÓR.

Elsőrendű konyha, szigorúan kóser, elegáns étterem. Gondos kiszolgálás

Tiszta! Pension is kapható **Szolid!****Schwarz Ignác**

könyvkereskedése

Budapest, VI., Király-utca 8.

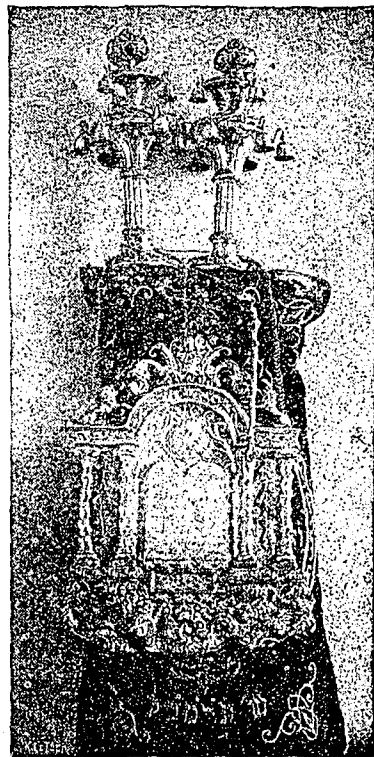
Templomi aranyhimzések stilszerű kivitelben. ::

Ünnepi- és hétköznapi-imakönyvek.

Legjobb minőségű selyem-gyapjú

Taleszek,

arany, ezüst-paszományok dús választékban. :: ::

:: Uj és ::
használt
SEFER-
Thórák,
:: jótállás ::
:: mellett. ::Valódi és
china-ezüst
Thóra-diszekLegkedveltebb magyarul megírt imakönyv,
RACHEL imák különféle kötésekben K 2-16-ig.**Neumayer Fülöp**

Budapest, V., Daák Ferenc-tér 1. (Erzsébet-tér sarok).

Ajánlja dusan felszerelt raktárát mindennemű belföldi és valódi perzsa-szőnyegek, függönyök, ágy, asztalterítők, takarók és átvétőkben. Hazai és egyéb gyártmányok. Minták és árajánlatok kívánatra ingyen és bérmentve.
Telefon 11-21.

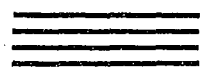
Dr. MANDL ÁRMIN volt szigetvári rabbi
a jövő tanévre

fiu-internátust

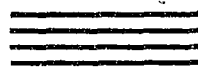
nyit Budapesten, a Lánchíd mellett (Fő-utca és Jégverem-
utca sarkán) középiskolai tanulók számára. Az intézet a főváros
légegyeségebb részén fekszik, főgymnasium, főreál és keres-
kedelmi iskola közvetlen közelében. — Modern berendezés.

**Vallás-erkölcsi nevelés. — Gondos felügyelet és
correpetálás** a középiskola összes tantárgyaiban.
Francia, angol és német nyelv oktatás.

Kivánatra prospektust küld az intézet tulajdonosa.

Külön lakosztály I. éves
egyetemi hallgatók részére.

Növendékek csak korlátozott számban vétetnek föl. — Jelenkezés
július hó 5-ikéig vagy augusztus végén.

Külföldi szemle.

Zsidó hőroszok.

Egy olasz zsidó lap, a „Settimana Israelitica” megemlékszik a zsidó hősről, kik eddig érdemeket szereztek a tripoliszi háboruban. Ezek elsősorban: Coen, Carpi tábornokok és Achille Levi Bianchini főhadnagy, ki a Benghasi melletti ütközetben súlyosan megsebesült. Azután: Angelo Frank kapitány, aki Benghasinál a legnagyobb golyózáporban teljesítette az ordonánc szerepét. Megsebesült, de a seregben maradt az ütközet végéig. Isaac Del Vechio hadnagy az Ain-Zara-i ütközetben elesett, midőn csapatát rohamra vezényelte; az ő zászlóaljának viharos rohama döntötte el a csata sorsát. Az egész olasz zsidóság szeretete és lelkesedése kíséri körülben a zsidó katonákat. Az összes olasz zsinagógákban a sevuóthi mazkir-ima alkalmából imádkoztak azért az öt zsidó közkatonaért is, kik Benghasinál estek el. A turini zsidó hitközség pedig 1000 lírát tűzött ki annak a zsidó katonának, ki hősiességével elnyeri az arany katonai érdemrendet. Meg kell jegyezni, hogy az olasz hadseregben 6%-a a zsidó, míg a lakósságnak az egész országban csak egy százalékát képezik. Hősiességük és hazaszeretetük pedig újabb cáfolata a zsidó gyávaságáról és internacionalizmusáról regélő vádaknak!

Fontos beszéd az osztrák parlamentben.

Az osztrák képviselőház az elmúlt héten tárgyalta az állami tisztviselők szolgálati pragmatikájáról szóló törvényjavaslatot. Smeral szociáldemokrata képviselő ez alkalommal a bizottsági tárgyalások során a következő módosítást ajánlotta:

„Politikai, nemzetiségi, vagy vallási okok nem lehetnek befolyással valamely államhivatalnok alkalmazásánál.”

A kormány képviselője, Fries báró, a bizottságban erre kijelentette, hogy az indítvány felesleges, hisz az állami alaptörvény 3. §-ában nyíltan meg van mondva, hogy minden állampolgárt megilletnek a hivatalok. A bizottság Smeral módosítását le is szavazta, mire a szociáldemokrata képviselő a következő napon a képviselőház plénuma elé terjesztette indítványát, mint kisebbségi votumot. A képviselő szenzációs beszéddel indokolta meg javaslatát, mely általános feltűnést keltett egész Ausztriában. Smeral így szólott:

„Tisztelt Ház! Ki kell jelentenem, hogy az államhivatalok betöltésénél nemcsak főnemesi protekció érvényesül, hanem *felekezeti, klerikális* befolyások is. Egész területein a közigazgatásnak érezhető az antiszemita tendencia. Természetesen, nem az a durva és lompos antiszemitizmus, melyet a bécsi kultúra szégyenére a keresztényszocálisták itt meghonosítottak. De igenis egy lappangó, gonosz klerikális irányzat s ismerek eseteket, hol kitűnő kvalifikációju ember csak azért nem kapta meg az állást, mert Pollák Zsigmondnak hívták. És ez az antiszemitizmus éppen ott érezhető leginkább, ahol a főnemesség befolyása az irányadó. Természetesen csak a közép- és alsóosztályu nemkatholikusok ellen dühöng ez az áramlat. Ahol a *milliomos kezdődik, ott már vége az antiszemitizmusnak*. Uraim, önök tudják, hogy mikor a *Dreadnoughtokat* kellett felépíteni, milyen magas látogatásban volt része Rothschildnak. A gazdag zsidó lányokat is szívesen veszik el az arisztokraták.”

Smeral beszédének hatása alatt az osztrák parlament 163 szavazattal, 120 ellen, *elfogadta* a zsidóság egyenjogusításáért küzdő módosítást. Smeral nem zsidó,

Csehország egy gyári kerületéből kapott mandátumot a parlamentbe.

A zsidók és a negyedik дума.

Az orosz zsidóság, igen természetesen, nagy várakozással tekint az összeülő negyedik дума elé. Szentpétervárott június hatodikán összeültek a zsidó községek képviselői s a következő választási szabályzatot fogadták el kötelezőnek a zsidók számára:

1. A zsidók, amennyiben szavazati joguk van, mindenütt teljes számban részt vesznek a választáson és a zsidó jelöltekre szavaznak.

2. A zsidó választónak nem szabad kitért zsidóra szavaznia.

3. Kompromisszumba csak olyan politikai pártokkal lehet belemenni, melyek zsidóbarát-politikájuk.

4. Általános elv, hogy a zsidó választóknak mindenütt a haladó, a progressiv és radikális pártokra kell szavazniuk.

Aki megütközik azon, hogy a zsidó választók, *mint zsidók* szándékoznak résztvenni a választásokon, annak elég magyarázatot nyújthat ama tény, hogy az orosz zsidókat eddig minden politikai párt megkárosította és becsapta. A kadetpártot kivéve, a zsidók mindig antiszemita vagy konzervatív embereket segítettek be a dumába, ezáltal nemcsak saját ügyüknek ártva, de Oroszország jövőjének is.

Az amerikai zsidóbevándorlás.

Mult számunkban megírtuk, hogy az amerikai zsidóság elitje tiltakozott az új bevándorlási törvény ellen, melyet a szenátus már elfogadott. Strausz Oszkár általunk is ismertetett nagy beszédének szép hatása támadt. A washingtoni kongresszus ugyanis, mely elé most a javaslat jóváhagyás végett került, azt már a bizottsági tárgyalások során *tulnyomó többséggel elvetette*, úgy, hogy törvény ezek után nem lehet belőle. A bizottságnak különösen két zsidóhitű tagja, Goldvogel és Sabbath kardoskodtak a javaslat elvetése mellett, mely, szerintük, a leghasznosabb bevándorló-elem, a zsidók ellen irányult. A bizottság végül is elhatározta, hogy a javaslatot leveszi a napirendről, ami az Egyesült-Államok liberális törvényhozásának igazán dicsőségére válik.

Rövid hírek.

A dumában június 8-ikán a kadetpártnak sikerült a plénium elé terjesztetni a zsidók letelepedési jogára vonatkozó törvényjavaslatot. (Arról van szó, hogy a zsidók ne csak 16 tartományban, hanem az egész birodalomban, akárhol lakhassanak.) Ez a javaslat közel két évig feküdt különböző bizottságok előtt, melyek nem akarták tárgyalni. A дума június 11-ikén már elhatározta, hogy a kadettek indítványát tárgyalás alá veszi s első tárgyalási napul június 20-ikát tűzi ki. Az indítványt 37 képviselő irta alá. Viharos vitára van kilátás.

A francia Institut de France tavaszi irodalmi díjai a napokban kerültek kiosztásra Párisban. A Montyon-pályadíjat két zsidó regényíró nyerte el. Marguerite Aron kisasszony a Le Journal d'une Sévrienne című művével és Louis Lazarus Demoiselle de la rue des Notaires című regényével. A Saintorix-féle irodalomtörténeti pályadíjat szintén zsidóhitű tudós nyerte el: Charles Schumont, Gringoire-ról szóló tanulmányával. Joseph Halévy, az ismert zsidó orientalista pedig Assyr-babiloni nyelvtanával 500 aranyos kitüntetést nyert el az Akadémián.

VIII. Frigyes dán király halála alkalmából a kopenhágai lapok megírják, hogy az elhunyt uralkodó mindig büszkélkedett filozemita érzelmeivel. Trónörökös korában, mikor sógora, III. Sándor orosz cár a legelső pogromokat rendezte, tüntetőleg meglátogatta egy alkalommal a kopenhágai főrabbit s előtte a zsidóság iránti szimpátiáit fejezte ki.

*

A bécsi császári akadémia fonogramm-gyűjteményébe ujabban zsidó dalok is kerültek. R. Schlögl tanár, ki a keletet beutazta, felvételeket készített Kairóban és Jeruzsálemben több mint 150 óhéber dallamról.

*

Genfben az egyetem rektorának, Montet tanárnak elnöklése alatt tiltakozó gyűlés volt a kievi vérvádpör ellen. Tullignet teológiai tanár éleshangu határozati javaslatát egyhangulag elfogadták.

E rovat közleményeit csak a forrás megnevezése mellett engedjük lenyomatni.

Ha nevetünk . . .

Ha nevetünk, arcunkba vágják,
Nevetni nem szabad.
Ha meg sirunk, felénk kiáltják,
Hogy könyeink nem igazak,
Még ha szívünk belészakad...

Hej, köszobrokká kell majd válnunk
És szívben, szemben, arcon
Dermedjen meg a mi vágyunk, —
Igy érjen hajnal, éj és alkony,
Mint köszobrot merev érc talpon...

Peterdi Andor.

Emlékezések.

Irja: Kiss Arnold dr.

Russó Lilli menyegzője.

Russó Leó a cselekvések embere volt mindig. Most se kerülgette sokáig az ügyet, hanem hamarosan rátért veszprémi látogatásának tulajdonképeni céljára.

Kifejtette Kelen előtt, hogy alaposabb megfontolás után még mindig nem ejtette el régi, kedvenc tervét. Szóba hozta az egykori szép reményeket, annál is inkább, mert ha nem csalódik, leánya lelkében is ott kísért még a multak emléke. Legalább is annak kell tulajdonítania, hogy a legkomolyabb és a legfényesebb sorsu kéréket rendre kikoszorozza. Ha fel nem tenné, hogy Kelen vonzalma sem hamvadhatott el még, nem vesztegetne egy szót se ez ügyben. Külömben a viszonyok is nagyban változtak. Kelen Veszprémben működik. Lilli csak gyerekkori otthonában tűnt volna fel furcsa színben a rabbiné szerepében. Itt, idegenben alkalmazkodik majd a viszonyokhoz — amennyire alaptermészete engedi — s a leánykori bohóságok itt ismeretlenek lévén, nem lesznek gátlak, hogy a község papnáját lássa benne. Ha pedig Lilli, néhanapján talán mégis

csak kissé felületesebben fogná fel férje állásának komolyságát s annak keretében az ő feladatait, figyelmezteti Kelent, hogy ő, Russó Leó, abban a helyzetben van, hogy rabbi-vejét anyagilag teljesen függetlenné teheti hitközségétől. Vagyont ad leányával, hajlandó a megbeszélte hozomány kétszeresét rendelkezésre bocsátani... Kelen nyugodtan végighallgatta Russó Leót, s azután újra, határozottan kijelentette, hogy a vagyoni szempontok, bármilyen fontosak azok külömben, különösen a pap családjá jövőjének szempontjából: ez esetben számításba nem eshetnek, elhatározásában nem vezethetik.

— Ön jól tudja, Russó ur — mondotta Kelen — vallásos meggyőződéseimet nem a községemre való tekintet irányítja, hanem legbensőbb meggyőződésem. Függetlennek érezném magam mindig, benső erőmre támaszkodva, hitközségemtől, ha még olyan szegény lennék is. De nem vagyok független a lelkiismeretemről. Szerettem Lillit, nem tagadom, ég a parázs most is még a hamu alatt, de hitvesem csak akkor lehetne, ha megváltozott lélekkel: érzéseimhez, vallásos hitemhez csatlakoznék teljes lélekkel. Ha meg tudná szeretni hivatásomat. És Lilli is csak akkor tudna mellettem boldogságot találni, ha zsidó asszony akarna lenni szívben, lélekben. Felemás, hazug életet nem tudok élni. Eszményem, ideálom, halálig élő ábrándom a csöndes, vallásos zsidó otthon. Irni fogok Lillinek, megkérdezem becsületes egyenességgel, ilyen értelemben akar-e a hitvesem lenni? Ismerem nyíltságát, színelni nem tudó érzületét, ha Lilli azt fogja nekem válaszolni, hogy kész engem követni az én ideáljaim világába — rövidesen Zsolnára jövök s én leszek a földkerekség legboldogabb halandója.

Gyorsan gördültek le az események.

Russó Leó hazautazott s Kelen megírta Lillihez a szíve leglángolóbb érzéseit és becsületes, őszinte várakozásait tolmácsoló levelét. Megkérdezte Lillitől, akar-e *rabbi felesége* lenni eszményi, nemes értelemben, a hivatása iránti őszinte megbecsülés minden kötelezettségével?

Jó ideig nem érkezett felelet. Egy nap azután meghozta a posta a várva-várt választ. Rövid és határozott volt Russó Lilli levele:

„Nem ígérek semmit. Tudassa szüleimmel elhatározását. Igen vagy nem? Én meguntam már ezt a huza-vonát. Külömben, ha feltételek nélkül nem tud velem boldog lenni — ne válaszoljon e sorokra. Hallgatásából ugys megértünk majd mindent.“

Erre az írásra természetesen nem találhatott Kelen választ, csak a szíve mélyén újabb könyeket, elfojtott sóhajokat.

Napok és hetek multak munkában, tanulmányban. Őszi-szél sivitott már, téli förmeteggel terhesen a tarlókon: egy szombat délelőtt ornátusába öltözött várakozott a veszprémi rabbi szobájában a templomszolgára, hogy érte jöjjön, istentisztelet kezdetét jelentve. Prédikációs szombat volt, a fiatal rabbinus még egyszer átfutotta tartandó beszédjét, mely emberi reményekről, csalódásokról szólt . . . akkor Kati néni az érkezett levelet hozta be a rabbinak. Közöttük egy nyitott borítéku kis névjegy. A Russó Lilli névjegye: rajta néhány odavetett szó: „Tudatom önnel, hogy menyasszony vagyok. Árpási Béla mérnökkel jegyezttem el magamat.“

A veszprémi rabbi kezéből kihullott az írás . . . szemébe könyvek lopóztak . . . mintha a szívében a boldogság hurja pattant volna el mindörökre . . .

Templomba sietett . . . a veszprémiek azt mondták, hogy papjuk sohse beszélt még ilyen megindítóan, ilyen szépen.

Mintha igazán könyvek peregtek volna elő a szavaiból . . . a hangja olyan meghatóan, olyan bánatosan csendült, amikor az emberi csalatkozásokról beszélt . . . mintha csak valami titkolt, igazán átélt fájdalmat panaszolt volna fel . . .

Aztán jött még egy megpróbáltatás. Russó Lilli emléktől nem lehet olyan könnyen szabadulni. Édes még a fájdalom is, ami az ő emléke nyomán jár. Russó Leó levelet írt Kelennek, amelyben tudatta, hogy leánya esketése a jövő hónap elején, *Pöstyén* fürdőben lesz. (A zsolnai előkelőbb családok körében szokás volt, a menyegzőket a közeli fürdőhelyek egyikében, Teplicben vagy Pöstyénben megtartani.) Hivatkozik a köztük fenálló barátságra s arra kéri, végezze Kelen, a család legbensőbb barátja, az esketési szertartást. Sulyt helyez ennek a kérelmének teljesítésére nemcsak ő és családja, de maga Lilli is. Élet veszik azzal a ténnyel, hogy Kelen esketi Lillit, sok badar mende-mondának, üres fecsegésnek . . . A kérés megtagadását egyenesen sérelemnek fogja fel . . .

Kinos lélekkel bár, de el kellett fogadni ezt a meghívást. Főnkig kellett üriteni a keserű kelyhet. A veszprémi rabbi megígérte, hogy Russó Lilli esketési szertartását végezni fogja.

*

A pöstyéni százados park óriás platánjai már tar galyakkalárvá lkdak, s az októberi szél nagy halmokba hordta össze a porbahullott, elsárgult széleserezetű leveleket. A tátrai hegycsucok sűrű, áthatlan ködbe voltak burkolva s csak a déli, bágyadt napsütésben villantották meg fejedelmi ormaikat egy-egy pillanatra a láthatáron. Vendég, beteg, már nem igen tartózkodott a fürdőhelyen.

Russó Lilli menyegzőjének napján csak a falubeli tót népesség állta körül a fényesen kivilágított gyógyterem ablakait kíváncsi szemekkel, hogy legalább kívülről láthassák a csodaszép menyasszonyt, a diszes vendégsereget.

A gyönyörű gyógyterem templommá volt átalakítva. Fönn a karzaton orgonát, énekkart helyeztek el, őszi rózsákkal és verbénákkal díszítették a terem falait, székeit, az emelvényen a pap pódiumát, a násznép padjait. Korai délutáni óra volt még, de már sötétedett s a koraalkonyati pirosra gyulladt égboltozat barna palástba burkolózott már nagy fázósan.

Benn a teremben nagy és fényes társaság zugott-zsibongott az esketési szertartás megkezdése előtt. A Russóék kiterjedt, széleskörű rokonsága, hatalmas alaku szép asszonyok, viruló szépségű leányok, a család öregebb és ifjabb tagjai teljes számban. A vőlegény hozzátartozói, ugyancsak nagy és előkelő familiák. Azonkívül a két család meghitt barátai, jó emberei tarka, vidám sokadalomban.

A fiatal párról beszélgettek. A menyasszony szépségéről, a délceg vőlegényről. Egyhangulag állapították meg, hogy ezt a párt a jó Isten is egymásnak teremtetten. Nemcsak a vőlegény köt előnyös házasságot, de a menyasszony is áldhatja a sorsot, hogy ilyen élettársat szemelt ki számára. Tekintélyes, szép-jövedelmű állásban van már most is a vőlegény, fényes jövőre várakozik rá.

A zsvaj hirtelen elült. A szolga a rabbihoz lépett s jelentette, hogy a szertartás kezdetét veheti.

A veszprémi rabbi papi palástját magára vetette, s elindult a másik terembe, ahol a menyasszony várakozik a „Bedecken” szertartására.

Kelen nem találkozott még Pöstyénben a menyasszonynal. A zsolnai bucsú óta most fogja először látni.

A narancsvirággal elborított bársony karosszékekben ott ült Russó Lilli. Fehér nászruhában, mirtus koszorúval, oldalán a szülők és a nyoszolyóleányok által körveve.

A sötét hajkorona alól aláhullámozó menyasszonyi fátyol eltakarta a bájos arcvonásokat, csak a nagy, gyémántsugárzású szemek nedves tűzben ragyogó pillantása égett a fátyol alatt, mint villámlobbanás szürke fellegek mögött.

Ott állt ornátusában az eskető pap, a menyasszonyi ruhában remegő ara előtt. Ugy érezte: az ő köpenye, hivatásával, Istenével jegyezte őt el mindörökre, rendületlen szerelemmel, az a fehér mirtusvirággal ékitett ruha pedig földi boldogságot ígér annak, akiben erősebb a földi szerelem az éginél. Erőt és megnyugvást erőszakolt magára, a hivatás komolysága csöndességet parancsolt zakatoló szívére . . . de a kezében tartott imádságos könyv lapjai reszketve lebbentek ujjai alatt.

Azután a menyasszony elé lépett. Az áldás szavait sugta el fölötte. Kezébe vette a nászterítőt s befödte vele az ara fejét:

„Testvérünk vagy te . . . légy boldog és szerencsés . . . az Isten tegyen olyan boldoggá, mint amilyenek Sára, Rebeka, Ráchel és Lea ősanyáink voltak egykoron. Áldjon meg az Ur és őrizzen meg . . . világosság legyen az osztályrészed és legyen kegyelmes hozzád az Isten . . . az ő arca sugározzék rád és adjon szívednek békességet . . .”

A pap áldó keze érezte, hogy a fátyol alatt úgy remeg a menyasszony . . .

Ujra visszament a pap a terembe . . . az orgona fölbugott, a Lohengrin nászindulója csodálatos bensőséggel megszólalt, egyre diadalmasabban emelkedve feljebb a regisztereken . . . ünnepélyesen vonult be a násznép a terembe . . .

A veszprémi pap, kelet felé fordulva, állott a helyén, még mindig nem láthatta a menyasszonyt . . . csak a közönség elfojtott moraja jelezte, hogy Lilli szépsége csodálatba ejtett mindeneket . . .

A kántor üdvözlő éneke elcsendült s most Kelen a menyegző alatt álló nászpár elé lépett . . .

Magasra emelte a serleget s halk szavakkal szólott:

— *Nászserleget nyujtok nektek, ifju pár. Első serlegét az esketési szertartásnak. Legyen az ténétek az üdvnek serlege. Amint most az öröm kelyhét érinti közösen ajkatok: úgy viseljétek el, ha Isten úgy rendelné, közös erővel a szenvedést is. Mámor jelzése e serleg biborcsillanása: erőnek jelképe, mert a szeretetnek és a hitnek māmora is erőt és kitartást ad a gyöngéknek, a csüggedőknek. Isten nevében, az ő oltalmának árnyában kössétek meg hát szövetségéteket.*

A menyasszonyi fátyol nem takarta már Lilli arcát. Áhítatosan csüggték szemei a papon, s könnyű pirba borultak arcvonásai; a pillanat szentsége szelidre változtatta a máskor dacos önértettől villogó tekintetet. Csodálatosan szép volt; termete lágyan simult vőlegényéhez, ott kereste a multak emlékei elől a mienedéket, a boldogságot. Aztán hittől és reménységtől gyulladt ki eddig márvány fehér arca és biztos nyugodtsággal várta a pap további szavait. Az elveszített régi reménység és a közelgő új boldogság vívtak tusát a szívében . . . a régi legyűrte egy-egy pillanatra az újat és azután újra diadalmasan került felül abban a tétovázó leányszívben a jövőre üdvössége . . .

Kelen az eskető szertartás kehelyáldó hálaimáját kezdte most:

Dicsértessél te, örökkévaló Istenünk, aki megteremtetted a szőlőtő gyümölcsét. Dicsértessél te örökkévaló Istenünk, aki megszenteltél bennünket parancsaid által és megszentetted a

házasságot a földön . . . Dicsértessél Örökkévaló, aki megszenteléd népedet Izraelt a menyegzetnek és a házasság frigynének szentségével . . .

Az eskető pap most a nászgyűrűt adja át a vőlegénynek. Tekintete messze révedez . . . ezzel a gyűrűvel Kelen bucsuzik valakitől, egy láthatatlan alaktól, aki örökre távozik tőle . . . ugyanattól, aki menyasszonyi ruhában áll előtte és mégis más valakitől, akit erősebbnek, lemondásra készebbnek alkotott meg a képzelme. Ez a menyasszony már más . . . nem az ő egykori Lillije . . .

A vőlegény pedig rátüzi a nászgyűrűt arája ujjára és kemény, szilárd hangon mondja a pap után, arájához fordulva :

— *Légy te nékem megszentelve Mózes és Izrael törvénye szerint.*

A pap beszédbe fog . . . elmondja a nászgyűrű jelképes intelmét. Hogy ez a gyűrű szentséges zálog, amely mindenkor arra inti a házastársakat, hogy amint az egységes, és részeiben egymáshoz simuló, úgy legyen az ő házasságuk és hűségük is szilárd és rendületlen . . .

És szól a pap : „egy néhány tűrő pillanat, egy rövid, halkanröppenő szózat, kicsiny karikagyűrűnek egyik ujjáról a másikra való átvillanása, az ősi áldással megszentelt serleg jelképes intelmének elhangzása : és két szív egymásba forrott a földi szövetségek legerősebb kötelmével, szorosra fűzött boggal, amelyet emberi számítás szerint föl nem bonthat semmi más, csakis a ma még fiatal szemeknek egykoron halálos bágyadtságra váltott lankadása . . . villanó karikagyűrű, amelynek ragyogásával győzelmesen vetekedik a szemekben megcsillanó könnycsepp, nesztelen regéket sugdos a szívbe és mintha szólana, zengene benne minden egyes ércparány, a meséje lágy, mint a bársony suhogása, lelketölelőbb, mint a nászindulók üteme, sugva sutogó : Aranyból vagyok, ujjadra szorulok hízlekedőn, menyasszony, aki általam azé leszel, aki engem tehozzád küldött. Tehozzád küldött, hogy megkérjelek : kövessed őt. Tehozzád küldött, hogy elmondjam néked : szeressed őt. Utnak eresztett — arasznyi ut az egyik ujjáról a másik ujjig, és mégis milyen sorsotváltoztató ut ez — hogy tehozzád érve tolmácsa legyek a kebelének, és hozzá láncoljalak téged. Minden lánc elszakadhat. Látod ! a rózsafüzér, amelyet tavasznak jöttén a gyermek keze kapcsol egybe, bármilyen viruló legyen is, holnapig széthull, mivelhogy hervadttá válik a levele ; látod, a vaslánc, amelyet üllőn kovácsolnak tűzben, kikapcsolódhatnak, szét is törhetik, ha ma nem, holnap, ha holnap sem, évek után — csak én vagyok szilárd és törhetetlen, csak én vagyok erős és maradandó. Erősebb mindeneknél : egygyékötök és szétválasztok, egybeforrasztok és sziveket tépek el egymástól ; nevet változtatok és új nevet adok, multat rabolok és jövődöt hozok, lemondásra tanítok és boldogsággal biztatok, örömről dalolok és kötelességekre intek, azt hirdetem, hogy az a női kéz, amelynek ujját szoros ölelésemmel magamhoz szorítom, teremő kéz lehet, ha arany ragyogásomra kívülről : belülről, a szívből, a nemes érzéseknek és gondolatoknak aranytisztasága rokonfény gyanánt káprázdó ékességgel árad elő feleletképen, de romlás és kárhozat lehet, ha pusztán a felületére van odahintve a gyorsan málló aranypor és a lélekre oda nem nyomta becsülőjelét az Istentől eredt ötvösbélyeg : az igazi szeretet és hűség . . .

Minden megváltozik ezen a nagy világon : a nyár heve tovaröppen, az ifjúi lelkesedés cserben hágy minket, a remé-

nyek csapongó pillangók gyanánt messzire szállnak tőlünk — egyedül az igaz női szív marad minden jelenés között változatlan ; még akkor is, amidőn redőket ír a menyasszony arcvonásai közé az idők jele, még akkor is, amidőn szemének üdén kacagó csillanása bágyatag lesz — örökifju marad a női szív. Ha igazán szeretett : örökké szeret ; ha igazán becsül, örök a becsülése. Bajban is szeret, s még jobban akkor ; betegségben sem hágy el s még jobban ragaszkodik a hitveséhez akkor. Egy világ elfordulhat tőled : a női szív, amelynek hűségére érdemes a férfi, egy világgal szemben küzd érte. Rosznak hirdethetnek, megvethetnek, sárbataposhatják a nevedet, a női szív, hitvesed szíve nem hiszi el rólad a rosszat, letörli homlokodról a bánat fellegét, fölveszi még a sárból is a nevedet, úgy hordja büszkén, tennén, boldogan, mintha csak koronák fénye hintene sugarat rája.“

Az eskető pap beszéde ihlett, fájdalmas, önmegfeledkező hévvel csöndült a nagy terem boltívei alatt . . . meghatva hallgatta szavait a nászközönség . . . halavány arccal figyelt a beszédre a fehér virágfelhőkbe öltözött menyasszony . . .

Azután befejezte beszédét a szónok s rebegő, vonagló ajakkal sugta el az ősi áldást a lehajtott fejjel álló nászpár fölött . . . *Áldjon meg benneteket az Isten . . . őrizzen meg . . . adjon nektek békességet . . .*

A pap felolvassa a nászlevelet, amelyben a vőlegény hűséges szeretetet ígér arájának . . . fölemeli másodszor is a nászserleget :

— *A nászszertartás második serlege ez. Az öröm jelképe. Boldogságot, örömet találtok új hajlékokokban, ha Istennél keresitek az üdvöt. De törékeny a földi öröm és az emberi boldogság, mint az üveg, ha nem tudtok többé Istenben bízni, ha azt hinnétek, hogy nélküle is tudtok építeni.*

Az esketési szertartás véget ért . . . a pap fölemeli hangját s erős csendüléssel hangzik hirdetése :

— *Az Árpási Béla ur és Russó Lilli hajadon között kötött házasságot ezennel, szent törvényeink szerint is, megmegkötöttnek nyilvánítom.*

Sápadt arccal üdvözli ezután Kelen a fiatal asszonyt. Russó Lilli pedig melegen megszorítja a pap kezét, és köszönetet mond áldásáért és őszinte lélekkel óhajtja, hogy az Isten tegye őt is, Kelent is boldoggá, szerencsésé . . .

Fényes lakoma zárta be az esketési szertartást. Késő éjszakába nyult belé a vigalom. A vőlegény családjának egy jóbarátja : az ősz Radai katolikus esperes szép felköszöntőt mondott a fiatal zsidó papra, „akit — ugymond — én nagyon megszerettem és különösen a megindító hangja hatott reámai eskető beszédében, ezt a hangot nem fogom elfelejteni.“

Éjjel egy óra tájban Kelen visszavonult szállóbeli szobájába. Sokáig nem jött álom a szeméire . . . Kitárta ablakát . . . lüktető halántékainak, forró homlokának oly jól esett a sötét hegyi fenyvesek felől áramló, hűs, éjszakai szellő . . .

Most halkan csöndülő zene hangzott az éjszakai csöndben . . . a nászpárt kísérte zenészó mellett haza a vendégsereg.

Valaki kedves figyelmetességgel azután az örömszülők lakása előtt adatott éjjeli zenét.

Megálltak a pap ablakai előtt is . . . csöndes, búbanatos dallamok ringtak a levegőben . . . cigányok álltak lenn a sötétben, és szomorú csellók játszottak nokturnót. Eszten-dőre, vagy kettőre, más ment vele esküvőre“ . . . milyen fájdalmas melódiák is tudnak fölszakadni azokból a siró hurokból s hogy reszkettek azután végig a tengerké éjszakán, milyen álmodóan és milyen bánatosan . . .